

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”BARNEN ÄR TYP DE KLOKASTE”

En kvalitativ studie av socialarbetares arbete
med att göra barn delaktiga i samtal

SQ4562 Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15

Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits

Kandidatnivå

Termin HT 2019

Författare: Adina Jackson och Isabelle Rosander

Handledare: Elin Hultman

Abstract

I socialtjänstlagen och barnkonventionen uttrycks barns rätt att komma till tals i frågor som angår dem. Syftet med vår studie var att förstå vilka olika faktorer som kan påverka om och på vilket sätt barn görs delaktiga både i och genom samtal i socialt arbete. Vidare var syftet att lyfta fram socialarbetares beskrivning av deras praktiska tillvägagångssätt för att möjliggöra barns delaktighet i samtal. För att undersöka detta intervjuades sex socialarbetare som arbetar med barn inom myndighetsutövning och behandling. Genom tematisk analys identifierades teman i materialet, vilka sedan analyserades med hjälp av teori. Shiers (2001) delaktighetsmodell, barn som kompetenta aktörer som teoretiskt begrepp och olika kunskapsstyper utifrån Avby (2015) användes. Studien visade att socialarbetare använder sig av både forskningsbaserad och erfarenhetsbaserad kunskap i sitt arbete. Det framkom även att socialarbetarna i studien ofta ser barn som kompetenta aktörer och att de på olika sätt arbetar för att möjliggöra barns delaktighet. Det synliggjordes också en mängd faktorer som kan försvåra arbetet med barns delaktighet i samtal.

Nyckelord: barn, delaktighet, samtal, rättigheter, socialarbetare

Tack,

Till vår handledare Elin Hultman för din vägledning och feedback under uppsatsens gång. Tack till de socialarbetare som medverkade i intervjuerna och delade med sig av sin kunskap och sina inspirerande tankar. Vi vill också tacka våra vänner och familjer för ert tålamod och engagemang i vår uppsats. Ett extra tack till Samuel och Sussi för korrekturläsning och matlådor.

Adina och Isabelle

Innehållsförteckning

1. Inledning och problemformulering	1
1.1 Syfte och frågeställningar	3
2. Barns delaktighet i svensk kontext	4
2.1 Rätten till delaktighet i socialtjänstlagen	5
2.2 Att göra barn delaktiga genom samtal	7
2.3 Kunskap i det sociala arbetet med barn	8
3. Tidigare forskning	9
3.1 Hur socialarbetare ser på barn får betydelse för barns delaktighet	9
3.2 Organisatoriska förutsättningar för barnsamtal	11
3.3 Olika typer av kunskap i socialt arbete	12
3.4 Samtal i praktiken	14
3.5 Hur samtal påverkas av barn och föräldrar	15
4. Teorier och analytiska begrepp	17
4.1 Shiers delaktighetsmodell	17
4.2 Barn som kompetenta aktörer	20
4.3 Olika typer av kunskap	21
5. Metod	23
5.1 Inhämtning av tidigare forskning	23
5.2 Urval	23
5.3 Insamling av data	24
5.4 Utförandet av intervjuer	25
5.5 Bearbetning av material	27
5.6 Kodning och tematisk analys	28
5.7 Tillförlitlighet för studien	29
5.8 Förförståelse	30
5.9 Arbetsfördelning	30
6. Etiska överväganden	31
7.1 Olika typer av kunskap som grund för arbetet	33
7.1.1 Kunskapsstöd	34
7.1.2 Utbildningar	34

7.1.3 Erfarenhet, känsla och trygghet i yrkesrollen	36
7.1.4 Kollegor, ledning och gemensamma förhållningssätt	38
7.2 Varierade metoder möjliggör olika barns delaktighet	40
7.2.1 Barnet	41
7.2.2 Situationen runt barnet	43
7.2.3 Att närma sig barn i samtal	44
7.3 Vuxna har sista ordet	47
7.3.1 Barns rättigheter och kompetens	48
7.3.2 Vuxna vet bäst	50
7.3.3 Barn i behov av skydd från press och ansvar	51
7.4 Yttre påverkansfaktorer för samtal med barn	53
7.4.1 Tid och fysisk miljö	53
7.4.2 Föräldrar kan underlätta och försvåra samtal	55
7.5 Avslutande analys	57
8. Slutsatser och avslutande diskussion	59
8.1 Slutsatser	59
8.2 Diskussion	61
Referenslista	63
Bilaga 1 - Informationsbrev	66
Bilaga 2 - Intervjuguide	68
Bilaga 3 - Information- och samtyckesblad	70

1. Inledning och problemformulering

Under våra respektive verksamhetsförlagda studier har båda författare av denna studie tagit del av socialt arbete där barn står i centrum. Vi upplevde att barns delaktighet var något som lyftes fram i teorin som eftersträvansvärt men att det fanns en försiktighet hos socialarbetare att göra barn delaktiga. Vi uppfattade att barnets perspektiv ibland sågs som självklart och nödvändigt att ta hänsyn till, vilket gjorde samtal med barn viktiga för att möjliggöra barnets delaktighet. I andra fall upplevde vi att vuxna kring barnet ansågs ha en helhetsbild över barnets situation och att beslut därmed kunde tas utan att lyssna på barnets synpunkter. I dessa fall sågs barnsamtal som en onödig påfrestning och risk för barnet. Vi såg även att det krävs vissa förutsättningar för att barn skulle kunna göras delaktiga *i och genom samtal*. Med benämningen delaktighet *i samtal* menar vi hur barn kan göras delaktiga under själva samtalets gång. När delaktighet *genom samtal* används i uppsatsen menar vi hur barn kan göras delaktiga med hjälp av samtal.

Principen om barns delaktighet är något som är en viktig del i Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), Socialtjänstlagen (SoL SFS 2001:453) och dess förarbeten samt i riktlinjer från Socialstyrelsen. Artikel 12 i barnkonventionen berör barnets rätt att fritt komma till tals i alla frågor som angår barnet och lagens motsvarighet till artikeln finns i SoL (SFS 2001:453) i 11 kap. 10 §. I socialt arbete är ett både vanligt och viktigt sätt att möjliggöra barns delaktighet att ha samtal med barn (Socialstyrelsen 2018). Dessa samtal kan ha olika syften: att informera, utreda eller behandla (ibid.).

En annan princip som lyfts är den om barnets bästa, som ska vara ledande inom alla beslut och åtgärder som rör barn. Denna finns i artikel 3 i Barnkonventionen (UNICEF 2019) och i SoL (SFS 2001:453) i 1 kap. 2 §. Barnets bästa diskuteras i proposition 1996/97:124 där författarna menar att förståelsen för individuella omständigheter och att varje enskilt barns situation är unik måste spela in i bedömningen om vad barnets bästa är. Till exempel krävs det en bedömning där

hänsyn tas till att barnet har rätt att komma till tals men också att denna rätt inte får innebära att barnet utsätts för risker i form av svåra valsituationer eller press från vuxna. För att klarlägga vad barnets bästa är menar Socialstyrelsen (2016) att socialarbetaren behöver ta hänsyn till information från personer i barnets omgivning, barnets egna åsikter samt vetenskaplig kunskap och beprövad erfarenhet. Vetenskaplig kunskap är en av de kunskapsformer som Avby et al. (2017) lyfter i sin studie om vilka typer av kunskap socialarbetare använder sig av. De menar dock att även om vetenskaplig kunskap används i socialt arbete så används framförallt erfarenhetsbaserad kunskap och sunt förnuft.

Barnets rättighet att komma till tals framhålls tydligt i barnkonventionen, svensk lagstiftning och riktlinjer för socialt arbete. Rasmusson et al. (2010) visar i sin studie att metodstöd och riktlinjer som används i socialt arbete med barn i Sverige är mer rättighetsorienterade än motsvarande i USA och Kanada. Denna jämförelse är relevant att lyfta eftersom den visar hur svenska förhållanden kan skilja sig gentemot andra länder. Deras resultat visar även att Sverige har ett tydligare fokus på barns delaktighet. Svendsen (2016) som har granskat socialt arbete med barn i Stockholm visar att barns delaktighet har ökat mellan år 2011 och 2014. Det har blivit vanligare att hålla samtal med barn, att ge barn möjlighet att bidra med information samt att ge barn information (Svendsen 2016). Trots att Sverige både är rättighetsorienterat med fokus på barns delaktighet och att barns delaktighet blir allt vanligare menar Socialstyrelsen (2018) att barn snarare kommer till tals för lite än för mycket. Något som styrker detta är forskning som visar att barn inte upplever att de kan påverka samtal eller att de får tillräcklig information om utredningar (Eriksson 2012; Skoog et al. 2015). Forskningen visar även att barn känner att socialarbetare inte lyssnar eller tror på deras utsagor (ibid.).

Vi kan alltså se att det finns ett problem kring barns delaktighet - nämligen att barnets rätt till delaktighet inte alltid tillgodoses på det sätt som beskrivs i barnkonventionen, SoL (SFS 2001:453) och riktlinjer för socialt arbete. Eftersom Socialstyrelsen (2018) menar att samtal är en viktig del i att göra barn delaktiga anser vi att det är intressant

att undersöka hur socialarbetare resonerar kring att hålla samtal med barn och hur de går tillväga i samtal för att möjliggöra barnets delaktighet.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie blir därför att förstå vilka olika faktorer som kan påverka om och på vilket sätt barn görs delaktiga både *i* och *genom* samtal i socialt arbete. Vidare blir syftet att lyfta fram socialarbetares beskrivning av deras praktiska tillvägagångssätt för att möjliggöra barns delaktighet i samtal. Våra frågeställningar blir följande:

- Vilka möjligheter och hinder finns i arbetet med att göra barn delaktiga i samtal? Vad är dessa kopplade till?
- Vilken typ av kunskap använder sig socialarbetarna av när de fattar beslut kring om och hur barn ska göras delaktiga i och genom samtal?
- Hur går socialarbetarna tillväga i samtal med barn för att möjliggöra barnets delaktighet?

2. Barns delaktighet i svensk kontext

Detta avsnitt ramar in den kontext vår studie befinner sig i genom att beskriva hur barns rätt till att komma till tals uttrycks i svensk lag. Vidare beskrivs relevanta riktlinjer och kunskapsstöd gällande att ha samtal med barn. Slutligen lyfts vikten av kunskap och kompetens för att arbeta med barn inom socialt arbete.

I både SoL (SFS 2001:453) och i barnkonventionen (UNICEF 2019) definieras barn som alla människor under 18 år. Ansvaret för barns omsorg ligger i första hand på barnets vårdnadshavare (6 kap. 2 § Föräldrabalk SFS 1949:381). Under uppsatsen kommer både begreppen vårdnadshavare och föräldrar att användas. Vid hänvisningar till lagar och riktlinjer används främst vårdnadshavare då det används i lagtext. I resultat och analys används främst föräldrar eftersom det är vanligast i talspråk.

Socialstyrelsen (2016) har i *Utreda barn och unga - handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen* använt både barnkonventionen och SoL (SFS 2001:453) och dess förarbeten för att beskriva hur socialt arbete med barn bör utformas. Socialstyrelsen (2016) beskriver att personer som arbetar med barn utifrån SoL (SFS 2001:453) ska anamma ett barnperspektiv. Ett barnperspektiv innebär bland annat att se på barn som kompetenta individer och medborgare med fullvärdiga mänskliga rättigheter (Socialstyrelsen 2016). Att i sitt arbete kontinuerligt tillgodose barnets rättigheter betyder att den professionelle intar ett barnrättsperspektiv. Socialstyrelsen (2016) lägger vikt vid artikel 6 i barnkonventionen som konstaterar att barnet har rätt till liv och utveckling och att de stater som ratificerat konventionen är skyldiga att barnet ska få det stöd och skydd de behöver för att leva ett tryggt liv. I de fall vårdnadshavarna inte på egen hand kan tillgodose barnets behov av omsorg som nämns i Föräldrabalken (SFS 1949:381) har socialnämnden ett ansvar att, i samarbete med vårdnadshavarna, ge barnet stöd för en gynnsam utveckling (5 kap. 1 § SoL SFS 2001:453).

2.1 Rätten till delaktighet i socialtjänstlagen

År 1990 ratificerade Sverige barnkonventionen och har sedan dess inkorporerat delar av den i svensk lag. I sammanhanget för denna studie blir artikel 12 i barnkonventionen speciellt viktig då den konstaterar barnets rättighet att komma till tals i frågor som rör dem. Denna artikel speglas i 11 kap. 10 § SoL (SFS 2001:453).

11 kap. 10 § SoL (SFS 2001:453)

När en åtgärd rör ett barn ska barnet få relevant information. Ett barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.

Ett barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden enligt denna lag. Ett barn som är yngre får höras i domstol, om barnet inte kan antas ta skada av det.

Vid en sådan utredning som avses i 11 kap. 2 § om behov av ingripande till ett barns skydd eller stöd får barnet höras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

I första stycket tydliggörs att socialarbetare inom socialtjänsten har en skyldighet att skapa möjligheter för barn att komma till tals, då barn har rätt att uttrycka sina åsikter. Enligt Socialstyrelsen (2016) behöver detta anpassas efter det individuella barnet och ska ske på ett sätt som inte sätter barn i en obehaglig situation. Barnet kan uttrycka sina åsikter genom samtal, i skrift eller på annat sätt. Ett vanligt sätt att inhämta barnets inställning är genom att ha samtal. Socialarbetarna är också skyldiga att se till att barnet får information, vilken ska framföras på ett lämpligt sätt så att barnet kan förstå och ta till sig den. Vidare behöver information ges kontinuerligt, så att barnet kan förstå vad som hänt och vad som ska hända. Om samtal med barnet av någon anledning inte kan ske, exempelvis om barnet är väldigt litet och inte har något

talat språk, så kan information inhämtas på andra sätt. Detta kan exempelvis innebära att observera samspelet mellan barn och vårdnadshavare.

Det finns ingenting i lagen som säger att barns ålder kan begränsa rätten att komma till tals, däremot ska barnets ålder och mognad tas hänsyn till vad gäller vilken vikt som ska läggas vid deras åsikter. Socialstyrelsen (2016) menar att mognad i detta sammanhang ska förstås som i vilken grad barnet kan begripa vilka konsekvenser situationen kan innebära. Generellt sett behöver små barn mer hjälp än stora barn men hur förmågan ser ut kan också skilja sig från barn till barn oavsett ålder. I 11 kap. 10 § SoL (SFS 2001:453) andra stycket finns en uttalad åldersgräns på 15 år för när det ses som lämpligt att barn kan föra sin egen talan i ärenden som rör dem. Lagens formulering kring ålder och mognad lämnar utrymme för olika bedömningar kring hur barns åsikter ska tas hänsyn till. Det finns därmed en risk att barns delaktighet begränsas på grund av subjektiva bedömningar (Hultman et al. 2019).

Tredje stycket ger socialarbetare rätt att hålla samtal med barn utan vårdnadshavares samtycke och utan vårdnadshavares vetskap när det behövs. Det är endast socialarbetare som arbetar med utredning enligt 11 kap. 2 § SoL (SFS 2001:453) som har rätt till enskilda samtal med barn utan vårdnadshavares samtycke. Socialstyrelsen (2016) menar att det krävs noggranna överväganden kring att ha samtal med barn utan vårdnadshavares samtycke, eftersom barnet kan riskera att hamna i en svår position i relation till sina vårdnadshavare i dessa fall. Det är även viktigt att barn aldrig får tvingas till att uttrycka sin åsikt och att de ska veta att de inte måste delta i samtal.

Utifrån de källor som redovisas ovan blir det tydligt att barn framställs som rättighetsbärare i det svenska samhället. År 2020 blir barnkonventionen svensk lag, något som tyder på att barns rättigheter får en ytterligare stärkt position.

2.2 Att göra barn delaktiga genom samtal

Att samtala med barn (Socialstyrelsen 2018) är ett generellt kunskapsstöd som riktar sig till socialtjänst, hälso- och sjukvård och tandvård som lyfter fram praktiska tips på hur samtal med barn kan se ut. Samtal beskrivs som nödvändigt för att tillgodose barns rätt att vara delaktig och som ett sätt att stärka barn i att förstå sin situation och sina känslor. Att ha samtal med barn kan ha olika syften såsom att ge barnet information, att barnet får berätta om sina erfarenheter och synpunkter samt att barnet kan få stöd. Som ovan nämnt är det aldrig barns skyldighet att delta i samtal men de har rätt att ges möjlighet till det. Socialstyrelsen (2018) menar att det kan finnas situationer där barn inte ska erbjudas samtal, men att detta ska ske först efter ordentligt övervägande. Att inte begränsa barns delaktighet på rutin är viktigt eftersom barn snarare kommer till tals för lite än för mycket.

För att kunna ha samtal med barn är det viktigt att skapa en mysig och trygg miljö (Socialstyrelsen 2018). Ett inbjudande och mysigt rum med kuddar, leksaker och väggar i varma färger skapar en rofylld miljö. Rummet ska vara stort nog för att barnet kan röra sig fritt. För att skapa trygghet är även relationen mellan socialarbetaren och barn viktigt. Att vara snäll, glad och empatisk kan vara viktiga egenskaper hos socialarbetaren för att barnet ska bli bekvämt nog att berätta om sina upplevelser i samtal. I inledningen av samtalet kan det vara bra att prata om lättsamma saker som blir positiva för barnet. Barnet ska under samtalet få information om vem den professionelle är, vad syftet med samtalet är och vad som kan hända med det barnet berättar.

I kunskapsstödet (Socialstyrelsen 2018) nämns även många olika lämpliga metoder och förhållningssätt för att skapa ett bra samtal med ett barn. Det är viktigt att ställa öppna frågor, lyssna aktivt och att följa barnet i samtalet så att hen kan prata fritt. Även olika hjälpmedel såsom papper och pennor, whiteboard-tavlor och bildstöd tas upp som viktiga i samtal med barn. Slutligen lyfts icke-verbal kommunikation som särskilt användbart med små barn, där kroppsspråk, ansiktsuttryck och lek blir viktigt.

2.3 Kunskap i det sociala arbetet med barn

Enligt Socialstyrelsen (2016) grundar sig socialt arbete i många olika typer av kunskap. Att arbeta med barn kräver särskild god kompetens eftersom myndighetsutövning och stödinsatser kan innebära stora ingripanden i barns liv. För att arbeta med myndighetsutövning med barn krävs en socionomexamen eller annan relevant examen. Förutom lagstiftning ska socialarbetare använda sig av evidensbaserad praktik vilket innebär både vetenskap och beprövad erfarenhet (Socialstyrelsen 2016). Socialarbetare behöver ständigt använda sig av sin kompetens tillsammans med den senaste forskningen samtidigt som de tar hänsyn till klientens situation för att kunna fatta bra beslut. Först när alla delar vägs samman blir vetenskaplig kunskap användbar.

3. Tidigare forskning

I följande avsnitt presenteras tidigare forskning som är relevant för denna studie. Majoriteten av den tidigare forskningen fokuserar på barns delaktighet i och genom samtal. Vissa av forskningsartiklarna berör dock barns delaktighet som ett mer generellt fenomen inom socialt arbete. Den forskning som handlar om socialarbetares kunskap berör inte endast socialt arbete med barn. All forskning som presenteras är kollegialt kvalitetsgranskad (peer reviewed) och är gjord i såväl Sverige och övriga Norden som i andra länder som England och USA. Forskning från övriga Norden är intressant eftersom det finns många övergripande likheter mellan Sverige och övriga Nordens välfärdssystem gällande syn på barns rättigheter och den sociala barnavårdens utformning (Eydal & Satka 2006). Vi anser att det kan bidra till en djupare förståelse för barns delaktighet att sätta svensk och nordisk forskning i förhållande till internationell forskning. Det är dock viktigt att vara medveten om att socialt arbete med barn kan bedrivas på olika sätt och styras av olika institutionella förutsättningar beroende på vilket land det gäller.

3.1 Hur socialarbetare ser på barn får betydelse för barns delaktighet

Om och hur barn görs delaktiga i socialt arbete är i hög grad beroende av socialarbetares syn på barn och delaktighet. Forskning visar att socialarbetares åsikter om vilka barn som ska göras delaktiga och vad barns delaktighet bör innebära och skiljer sig åt (Eriksson 2012; Vis et al. 2012; Bijleveld et al. 2015).

Bijleveld et al. (2015) har gjort en internationell litteraturöversikt där de lyfter fram vilka hinder och möjligheter som kan finnas i arbetet med barns delaktighet enligt socialarbetare som arbetar med barn. Ett möjligt hinder kan vara att innebörden av barns delaktighet är mångtydig. Vissa socialarbetare menar att delaktighet innebär att barn ska få uttrycka sin åsikt och andra menar att det räcker med att barn får

tillräcklig information. En annan uppfattning är att delaktighet handlar om att konsultera barn men inte att barn ska vara delaktiga i beslutsfattande.

Vidare visar Eriksson (2012) att hur socialarbetare positionerar barn som antingen kompetenta eller i behov av skydd påverkar hur de görs delaktiga. Eriksson (2012) har intervjuat svenska barn med erfarenheter av att ha samtal med socialarbetare inom familjerättslig kontext. Genom barns utsagor har hon undersökt i vilken mån socialarbetare aktivt arbetar för att göra barn delaktiga. Resultatet visar bland annat att få barn görs delaktiga i samtal på det sättet som beskrivs i lagar och riktlinjer. Desto fler barn beskriver en begränsad delaktighet, något som Eriksson (2012) förklarar är en konsekvens av att socialarbetare arbetar utifrån en syn på barn som i behov av skydd och omsorg från vuxna. Detta går i linje med Vis et als. (2012) resultat från en enkätstudie i Norge om hur chefer inom den sociala barnvården och studenter inom socialt arbete med barn ser på barns delaktighet och vilka faktorer som kan försvåra inkludering av barn i beslutsfattande processer. Resultatet visar att en faktor som kan begränsa barns delaktighet är att socialarbetare ibland bedömer samtal om svåra upplevelser som en börda för barn. På liknande sätt visar Bijleveld et als. (2015) resultat att socialarbetares syn på barn som sårbara gör att barns delaktighet minskar. Samma studie visar även att socialarbetare menar att barns brist på mognad gör att de inte alltid kan ta det ansvaret som kommer med delaktighet och att vuxna därmed behöver fatta besluten.

En förutsättning för att barn ska göras delaktiga är att socialarbetare förespråkar att barnets bästa inkluderar att barnet görs delaktigt. Vis et al. (2012) visar att det finns stora skillnader i hur socialarbetare resonerar kring detta; en del socialarbetare lägger stor vikt vid att barn ska göras delaktiga i olika möten och andra anser att barns delaktighet inte alltid går i linje med barnets bästa. Pölkki et al. (2012) visar i sin studie att finska socialarbetare som arbetar med familjehemsplaceringar av barn ser på barn som subjekt och framhåller vikten av att de ska göras delaktiga. I resultatet framkommer trots detta att barn under 12 år sällan görs delaktiga i praktiken.

3.2 Organisatoriska förutsättningar för barnsamtal

Ett återkommande tema inom forskning kring barns delaktighet i socialt arbete är hur organisatoriska förutsättningar påverkar arbetet. Faktorer som tid, kompetens, tillgång till bra lokaler och relationen mellan socialarbetaren och barnet tas upp (Pölkki et al. 2012; Vis et al. 2012; Handley & Doyle 2014; Bijleveld et al. 2015; Seim & Slettebø 2017).

Organisatoriska hinder, såsom hög ärendemängd och mycket administrativt arbete, är ett av de resultat som Bijleveld et al. (2015) internationella litteraturöversikt visar. Ett annat organisatoriskt hinder i form av tidsbrist lyfts i en finsk studie av Pölkki et al. (2012). Deras studie undersöker hur delaktighet ser ut för barn som är placerade i familjehem, där både barn och socialarbetare intervjuats. Resultat från studien visar även att platsen för samtal med barn spelar roll och att hemmiljön kan vara en bättre plats för samtal än ett socialkontor (Pölkki et al. 2012). Dock menar Seim & Slettebø (2017) tvärtom, att samtal med barn i hemmiljö kan försvåra barns delaktighet för att samtalets fokus snarare hamnar på andra saker än det utredande samtalet. Utifrån deras norska studie visas också att brist på barnanpassade lokaler innebär ett hinder för att kunna främja barns delaktighet i samtal.

Det finns också hinder som berör de professionella som arbetar med barn i socialt arbete. Exempel på dessa är avsaknad av lämplig personal samt brist på utbildning i relevanta metoder. Detta kan i sin tur leda till ytterligare ett hinder, nämligen att många socialarbetare tycker att det är svårt att hålla i samtal med barn (Pölkki et al. 2012; Bijleveld et al. 2015). Vidare visar forskning på området att det finns en upplevelse bland socialarbetare att det behövs specifik kompetens för att kunna göra barn delaktiga i samtal (Vis et al. 2012; Handley & Doyle 2014). Handley och Doyle (2014) har gjort en studie i Storbritannien där 70 socialarbetare har svarat på en enkät. Enkätens frågor handlade om socialarbetarnas syn på barns förmågor att uttrycka sina känslor och viljor. De undersöker även hur socialarbetare ser på sin egen förmåga att fastställa barns känslor och viljor. Studien visar att kvalificerad

utbildning krävs för att socialarbetare ska ha tillräckliga kunskaper och för att kunna kommunicera med barn. Vidare ska socialarbetare kunna använda sig av lämpliga teorier och ha ett barnorienterat förhållningssätt där de ska kunna använda sin personlighet och kreativitet för att leka med barn (Handley & Doyle 2014). Vidare lyfts empati, mod att ta emot barns känslor och tålamod som viktiga delar av en socialarbeters kompetens (Pölkki et al. 2012; Handley & Doyle 2014). Slutligen behövs även kunskap om barns utveckling och om hur man kan företräda barnet på bästa sätt.

Barnets relation till socialarbetaren är något som nämns vara av vikt i flertalet av de studier som presenteras i detta avsnitt. Vis et al. (2012) menar bland annat att en faktor som kan försvåra barns delaktighet är kortsiktiga relationer mellan barn och socialarbetare och att tillräcklig tid inte finns för att bygga ordentliga relationer. På liknande sätt menar Bijleveld et al. (2015) att en bra relation mellan socialarbetaren och barnet är en förutsättning för att kunna göra barnet delaktigt, då det underlättar för barnet att berätta vad hen varit med om i samtal. De visar även att socialarbetare tycker att det är svårt att skapa relationer för att de inte har tillräcklig kompetens, vilket gör att det blir svårt att skapa en trygg miljö för barnet. Bristen på en trygg relation kan innebära svårigheter för socialarbetare att förstå om det som sägs av barnen stämmer överens med deras verkliga känslor och om det stämmer överens med verkligheten (Vis et al. 2012; Bijleveld et al. 2015). Pölkki et al. (2012) visar utöver detta att socialarbeters brist på tillit till barns utsagor kan utgöra ett hinder för delaktighet. En ytterligare faktor som påverkar relationsskapandet enligt Seim och Slettebø (2017) är att barnet behöver träffa många professionella. Då enheter ofta är uppdelade i mottagningsenhet, utredningsenhet och stödenhet behöver barnet skapa nya relationer i varje övergång och berätta om sina erfarenheter på nytt.

3.3 Olika typer av kunskap i socialt arbete

För att utföra ett bra arbete krävs både kunskap och kompetens. I det sociala arbetet använder sig professionella av olika typer av kunskap när de möter klienter, tar beslut

och planerar sitt arbete (Bergmark & Lundström 2000; Avby et al. 2017). En uppdelning som görs i forskning är skillnaden mellan forskningsbaserad och erfarenhetsbaserad kunskap, där erfarenhetsbaserad kunskap återkommande har lyfts som viktigast (Bergmark & Lundström 2000; Avby et al. 2017).

I en enkätundersökning från år 2000, där 442 socialarbetare i 12 olika kommuner i Sverige har svarat, framhåller Bergmark och Lundström (2000) att egen erfarenhet är den kunskapen som socialarbetare värderar högst. Studien bygger inte endast på svar från socialarbetare som arbetar med barn utan även från socialarbetare som arbetar inom andra fält. Praktisk kunskap lyfts fram som viktig och som det mest användbara i möten med klienter. Denna praktiska kunskap förvärvas genom erfarenhet och genom att lära sig tillsammans med sina kollegor. Vidare konstaterar Bergmark och Lundström (2000) att vetenskaplig kunskap inte lyfts som lika viktigt av socialarbetare. En majoritet av socialarbetarna i studien menar att metoder inte är särskilt användbara utan att erfarenhet väger tyngre. Bergmark och Lundström (2000) har även undersökt hur stor del av socialarbetarna som söker kunskap på eget initiativ. De socialarbetare som gör det, cirka en fjärdedel, menar författarna har en kunskapsaktiv hållning.

Studien ovan gjordes i början av 2000-talet och fokuserar inte endast på socialt arbete med barn. Därför blir det intressant att lyfta en nyare studie som endast bygger på svar från socialarbetare som arbetar med barn. Avby et al. (2017) visar också i sin forskning att erfarenhetsbaserad kunskap är det som socialarbetare i Sverige främst använder sig av. Undersökningen bygger på etnografiska studier med deltagande observation och intervjuer på två olika barnavårdsmyndigheter i södra Sverige. Den deltagande observationen är gjord på 40 socialarbetare, alla utom en med akademisk utbildning i socialt arbete. Resultatet visar att socialarbetarna arbetar utifrån metodunderlaget Barns behov i centrum (BBIC). BBIC fungerar som en grund i arbetsprocesser genom att socialarbetarna vägleds av underlaget när de bedriver utredning och när de dokumenterar. BBIC är ett arbetssätt som används inom myndighetsutövning i socialtjänsten och ska bland annat befästa barnperspektivet och

barns delaktighet (Socialstyrelsen 2019). Avby et al. (2017) lyfter att socialarbetarna inte söker kunskap i forskning, då det tar mycket tid och att det är svårt att hitta forskning som är användbar i komplexa ärenden. Däremot använder sig socialarbetarna av erfarenhetsbaserad kunskap. Att prata med kollegor och arbetsledning är viktiga delar för att skapa sig en bild av den aktuella familjen och för att få utökad kunskap om hur inhämtandet av information i utredningsförfarandet kan gå till. Även allmän kunskap såsom sunt förnuft, värderingar, intuition och privata erfarenheter fungerar som en kunskapsbas i arbetet.

3.4 Samtal i praktiken

Att göra barn delaktiga i samtal är inte nödvändigtvis lätt. Forskning visar dock att det finns många olika tekniker för att få till en avslappnad och positiv stämning (Leira 2002a; Eriksson & Näsman 2012). Det finns dessutom en mängd olika metoder att använda sig av för att visa att man lyssnar och för att ge barnet möjlighet uttrycka sina åsikter och känslor (Eriksson & Näsman 2012; Handley & Doyle 2014).

För att skapa ett utrymme för samtal finns det återkommande resonemang i forskning om hur en bra stämning och atmosfär skapas. Leira (2002a) har gjort en tvådelad studie angående barn som varit med om våld i familjen. I den ena studien undersöker hon vilka faktorer som kan påverka känslor av bekräftelse och erkännande hos dessa barn. Faktorer som lyfts som viktiga i resultatet är bland annat att bjuda på fika och göra miljön trevlig. Även att kunna dela humor och glädje i samtalet för att minska spänningar beskrivs som betydelsefulla faktorer. Det är även bra att kartlägga barnens starka sidor för att bygga självförtroende hos barnet, samt att socialarbetaren visar att hen gillar att umgås med barnet. Eriksson och Näsman (2012) undersöker i sin svenska studie hur barn som varit utsatta för våld gjorts delaktiga i utredningar. Resultatet visar likt Leiras (2002a) studie att det är viktigt att barn och socialarbetare kan skratta tillsammans och att humor är bra för att skapa en positiv stämning (Eriksson & Näsman 2012). Resultatet visar även att vardagligt prat om annat än

anledningen till barnet är där är betydelsefullt för att skapa en relation och bygga tillit.

Aktiviteter som är bra att använda i samtal för att underlätta kommunikation är bland annat att rita och måla, pyssla och göra saker tillsammans (Eriksson & Näsman 2012; Handley & Doyle 2014). Även att leka i sandlåda eller med andra leksaker och att spela teater lyfts som bra aktiviteter. Eriksson och Näsman (2012) lyfter fram metoder som att repetera det barnet sagt som ett sätt att delvis stärka barnet och delvis se till att man förstått barnet rätt. Andra sätt att möjliggöra barnets delaktighet i samtal är att låta barnet ge feedback och att socialarbetaren tillsammans med barnet kommer fram till bra ord att använda för att benämna barnets erfarenheter. Handley och Doyles (2014) resultat visar att terapeutiska tekniker som exempelvis nallekort är användbara och att för mycket direkta frågor kan upplevas som pressande för barnet. Att lyssna engagerat och bekräfta det barnet säger är även det betydelsefullt. Hur den professionelle samspekar och agerar i samtalet med barnet påverkar alltså hur barnet blir delaktigt (Eriksson & Näsman 2012).

3.5 Hur samtal påverkas av barn och föräldrar

Flera faktorer kan påverka hur socialarbetare arbetar och lyckas med att göra barn delaktiga genom samtal. Några av dessa faktorer är barnet själv, dess föräldrar och relationen dem emellan. Forskning visar att även vad ärendet handlar om spelar roll (Pölkki et al. 2012; Handley & Doyle 2014; Berrick et al. 2015; Bijleveld et al. 2015; Seim & Slettebø 2017).

Handley och Doyle (2014) lyfter i sin studie att barnets ålder, mognad och kommunikativa förmågor kan spela roll för hur barnets kan göras delaktiga i samtal. Detta är något som återkommer i en jämförande enkätstudie av Berrick et al. (2015) där 772 socialarbetare utifrån olika vinjetter fick beskriva sitt tillvägagångssätt gällande hur och när de skulle gjort barnet delaktigt i processen av en tvångsplacering. Studien bygger på svar från socialarbetare i England, Finland, Norge och USA och resultatet visar att de allra flesta skulle samtala med barnet någon gång

under processen men också att det finns skillnader beroende på ålder. Exempelvis svarade socialarbetarna i England, Finland och Norge att de i fler fall skulle ha samtal med en 11-åring än med en 5-åring. När det gäller att informera barnet så var det även här fler som svarade att de skulle informera en 11-åring än en 5-åring. De flesta ansåg att det är viktigt att inhämta information om ärendets omständigheter från barn, men norska socialarbetare tyckte i signifikant lägre grad att det var viktigt att inhämta information från en 5-åring.

Vidare kan föräldrarna till barnet påverka hur socialarbetare kan göra barn delaktiga genom samtal. Studier i Finland och Norge av Pölkki et al. (2012) och Seim och Slettebø (2017) visar att föräldrars ovilja att barnet ska delta i samtal, enskilda eller gemensamma, kan försvåra processen att göra barnet delaktig i och genom samtal. I litteraturöversikten av Bijleveld et al. (2015) lyfts att socialarbetare i olika länder menar att barns lojalitet till sina föräldrar kan påverka arbetet med barns delaktighet i samtal. På grund av att barn vill vara lojala mot sina föräldrar vet socialarbetarna inte alltid om barnets utsagor är trovärdiga eller om föräldrarna eller andra vuxna kring barnet har påverkat utsagorna. Seim och Slettebø (2017) menar i tillägg till detta att enskilda samtal med barn kan påverka relationen mellan socialarbetare och föräldrar negativt och att socialarbetare därför ibland kan värja sig för att ha enskilda samtal.

Bijleveld et al. (2015) visar att ärendets karaktär kan påverka om barnet görs delaktigt. När ärendet innefattar omsorgsbrist eller misshandel görs barn mindre delaktiga. Den andra delen av den tvådelade studie som Leira (2002b) gjort lyfter en förklarande modell som ska hjälpa professionella att arbeta med barn som varit utsatta för våld inom familjen. Resultatet visar att våld är svårt att prata om på grund av sociala och kulturella tabun som finns kring våld, vilket innebär att barn känner att de behöver bära sina trauman ensamma. Detta leder i sin tur till känslor av skam, skuld och ökat lidande för barn. Vidare visar resultatet att en grundläggande faktor för barn att kunna bearbeta sina trauman är kunna berätta om sina upplevelser och bli bekräftade och erkända i dessa.

4. Teorier och analytiska begrepp

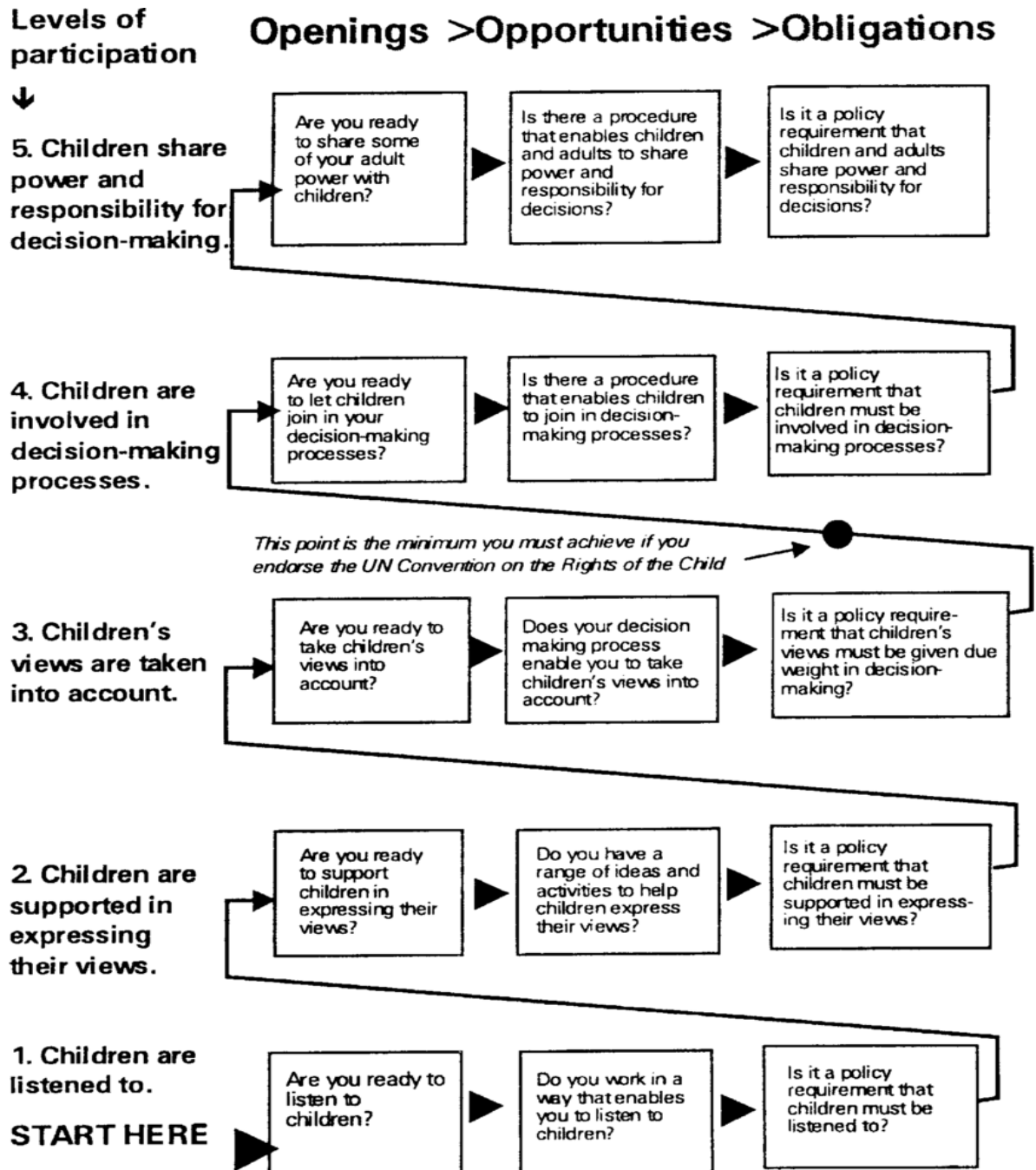
I detta avsnitt presenteras de teorier och begrepp som ska ligga till grund för analysen av resultatet. För att förstå socialarbetarnas tillvägagångssätt i samtal med barn och vad som kan påverka hur barn görs delaktiga används Shiers (2001) delaktighetsmodell. Shier (2001) ser barn som rättighetsbärare vilket går i linje med synen på barn som kompetenta aktörer. Barn som kompetenta aktörer används som teoretiskt begrepp för att förstå en del av de hinder och möjligheter som finns i arbetet med att göra barn delaktiga. Eftersom studien syftar till att förstå varför socialarbetare agerar som de gör och vilken kunskap som ligger till grund för detta används Avbys (2015) begrepp kring kunskap.

4.1 Shiers delaktighetsmodell

Harry Shier (2001) har i sin artikel *Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations* tagit fram en delaktighetsmodell för hur professionella i människobehandlande yrken kan gå tillväga för att göra barn delaktiga. Shier (2001) bygger sin delaktighetsmodell på tidigare teoretiker och menar att hans modell kan användas som ett redskap av professionella.

Shier (2001) bygger sin delaktighetsmodell på fem nivåer av delaktighet: att barn lyssnas till, att barn får stöd i att uttrycka sina åsikter och synpunkter, att barns åsikter och synpunkter beaktas, att barn involveras i beslutsfattande processer samt att barn delar ansvar över makt och beslutsfattande. För att kunna nå de olika nivåerna av delaktighet krävs det att organisationer och professionella genomgår tre faser. Dessa tre faser är *öppningar* (openings), *möjligheter* (opportunities) och *skyldigheter* (obligations). Eftersom denna studie fokuserar på hur socialarbetare arbetar och vilka hinder och möjligheter som kan finnas i arbetet kommer mest vikt läggas vid de tre faserna än vid nivåerna av delaktighet.

I figur 1 nedan ser vi faserna *öppningar*, *möjligheter* och *skyldigheter* presenterade horisontellt överst i figuren. Längst till vänster i figuren ser vi nivåerna av delaktighet (1–5) presenterade vertikalt.

Figur 1. *Pathways to Participation* av Shier (2001, s.111)

Öppningar innebär att en anställd eller en organisation uttrycker en villighet eller ett åtagande att arbeta på ett visst sätt (Shier 2001). Det kan handla om allt från att en anställd är redo att lyssna på ett barns vilja till att det finns en villighet att göra förändringar på en organisatorisk nivå att låta barn dela makten med vuxna över beslutsfattande.

Nästa fas, *möjligheter*, ses som uppfylld när rätt förutsättningar finns i organisationen för att kunna möta åtagandet att arbeta på ett visst sätt (Shier 2001). Dessa förutsättningar kan vara resurser såsom tillräckligt med tid, kunskap och tillgång till lämpliga platser för samtal med barn. De kan även uttrycka sig i form av lämpliga tekniker eller idéer som kan vara hjälpsamma för att göra det lättare för barn att uttrycka sig. Möjligheter kan även innebära att det finns en beslutsfattande process där barns åsikter tas i beaktning.

Den sista fasen, *skyldigheter*, etableras när det nya arbetssättet blir inbyggt i systemet och policys hos organisationen (Shier 2001). Detta innebär att varje enskild anställd blir ansvarig att se till att arbetssättet sätts i praktik.

Shier (2001) menar att både organisationer och enskilda anställda kan befinna sig i olika faser och uppnå olika nivåer av barns delaktighet samtidigt. För att arbeta enligt barnkonventionen krävs det att organisationer och anställda arbetar på nivå tre och att alla tre faser är uppnådda. Nivå fyra och fem, som innebär att barn är aktiva i beslutsfattande processer, är därmed inte uttryckta i barnkonventionen. Trots detta menar Shier (2001) att det finns många vinster med att göra barn delaktiga även på dessa nivåer. Dessa vinster är bland annat att insatser blir bättre matchade till barns behov och att barns självförtroende ökar. Shier (2001) menar att det dock krävs riskbedömningar för att barn inte ska pressas till att ta ansvar för något som vore olämpligt i förhållande till deras nivå av förståelse och utveckling. Enligt Shier (2001) är det dock vanligare att barn inte ges möjlighet att ta ansvar för sådant som vore lämpligt i förhållande till deras utveckling, än att vuxna pressar barn att ta för mycket ansvar. För att arbeta enligt nivå fyra och fem uttrycker Shier (2001) att det kan krävas mer av både enskilda anställda och organisationer på grund av att det

behövs större förändringar i tankesätt, arbetssätt och organisationens struktur. Dessutom krävs det att vuxna är redo att dela med sig av sin makt över beslut med barn.

4.2 Barn som kompetenta aktörer

Shier (2001) beskriver barn som rättighetsbärare och i denna studie görs, liksom i Eydal och Satkas (2006) studie, en koppling mellan synen på barn som sociala aktörer och barn som rättighetsbärare. Synen på barn som aktörer är något som har varit mycket omdiskuterat och som har genomgått stora förändringar de senaste 40 åren (Halldén 2007). Under 1980-talet började barn och barndom talas om i nya begrepp och konstrueras på nya sätt (ibid.).

Innan 1980 präglades synen på barn av utvecklingspsykologiska teorier (Prout & James 2003). Dessa teorier förklarade barndom som en period som präglades av omogenhet, irrationalitet och inkompetens. Vidare sågs barn som asociala varelser som var beroende av vuxna för att klara sig. Barndomen sågs som en universell övergångsperiod inför att bli vuxen. Under 1980-talet och framåt har den nya barndomssociologin fått fäste i forskning och i samhället i stort. Den nya barndomssociologin innebär att barndom ses som en period i livet som är av värde i sig själv och inte endast i förhållande till vuxenhet (Halldén 2007). En viktig nyckelfaktor i den nya barndomssociologin är att barn är aktörer som är med och konstruerar sina liv (Prout & James 2003). Från att de föds är barn sociala aktörer som både påverkas av och själva påverkar den verklighet de lever och de sociala relationerna i den. Den nya synen på barn innebär att barn inte längre särskiljs från vuxna på samma sätt som de gjort tidigare (Halldén 2007). Barn kan vara rationella och kompetenta, vilket innebär att de kan vara aktörer i samhället och ha kunskap om vad de själva behöver i sina liv. I och med detta blir det viktigt att barn får komma till tals och att deras röster tas på allvar (Halldén 2007). Forskning på området (se 3.1) visar dock att socialarbetare kan inneha en bild på barn som står i kontrast till synen på barn som kompetenta, nämligen att de är i behov av skydd (Eriksson 2012). Att

socialarbetare betraktar barn som i behov av skydd kan begränsa barns aktörskap i förhållande till bland annat delaktighet. Vi kan alltså förstå att socialarbetare som arbetar med barn inte alltid har en syn på barn som stämmer överens med den nya barndomssociologin.

Halldén (2007) resonerar utifrån flera andra författare när hon konstaterar att det behövs ett tvärvetenskapligt psykosocialt perspektiv för att förstå barn. Det psykosociala perspektivet innebär både synen på barn som aktörer men även att ta hänsyn till barns psykologiska utveckling. Halldén (2007) menar alltså att barns sociala kompetens behöver förstås utifrån både barnets biologiska utveckling av förmågor och utifrån hur omgivningen möjliggör att barnets kompetens tillvaratas. Prout och James (2003) menar att även om barn ses som kompetenta aktörer är det viktigt att samtidigt förstå att vuxna alltid kommer ha stor inverkan på den verklighet barn lever i. Exempel på detta är politiska processer och välfärdsprocesser som barnavårdsutredningar. Dessa processer påverkar stora delar av barns liv och leds nästan uteslutande av vuxna (ibid.).

4.3 Olika typer av kunskap

För att förstå vilken typ av kunskap socialarbetare utgår från när de gör ställningstaganden om och hur barn ska vara delaktiga i samtal används Gunilla Avbys (2015) begrepp. Avby (2015) använder begreppen *erfarenhetsbaserad kunskap* (practice-based knowledge) och *forskningsbaserad kunskap* (research-based knowledge) och beskriver deras kännetecken. Uppdelningen av de olika typerna av kunskap är teoretisk och i det praktiska arbetet fungerar dessa ofta tillsammans och kan vara svåra att urskilja från varandra. Ibland är den ena kunskapen viktigare och ibland den andra. Avby hänvisar till Dewey (refererad i Avby 2015) som menar att de olika typerna av kunskap inte ska värderas mot varandra eftersom den ena kunskapsstypen skapas med hjälp av den andra.

Det som kännetecknar *erfarenhetsbaserad kunskap* är att den tillhandahåller kunskap för att lösa problem i praktiken och visar sig ofta i handlingar och färdigheter i

vardagliga situationer (Avby 2015). Den erfarenhetsbaserade kunskapen är bunden till sin kontext och därmed inte generaliserbar på samma sätt som den forskningsbaserade. Vidare är den ofta implicit och "tyst" och finns inbäddad i både individer och i organisationer vilket gör att den kan vara svår att föra vidare. Erfarenhetsbaserad kunskap lär man sig genom att göra och är kopplad till vad professionella på fältet anser vara reell kunskap och inte till det vetenskapliga fältet. Slutligen kan kunskap baserad på erfarenhet helt enkelt förstås som "det som fungerar" i praktiken. Andra begrepp som beskriver detsamma är vardaglig kunskap, allmän kunskap, tyst kunskap och implicit kunskap (Avby 2015).

Forskningsbaserad kunskap kännetecknas av att den skapas genom systematiska, vetenskapliga processer och grundas på empiriska fynd och alltså är kopplad till vad det vetenskapliga fältet anser vara riktig kunskap (Avby 2015). På grund av vetenskapliga procedurer är den inte bunden till sin kontext utan är i högre grad generaliserbar. Forskningsbaserad kunskap tar sin form i modeller och teorier och är ofta beskriven i text, vilket gör att den enkelt kan spridas vidare och att många kan ta del av den. För att lära sig forskningsbaserad kunskap krävs att man studerar och läser in sig på teorin. Vidare ämnar den forskningsbaserade kunskapen att förklara och skapa förståelse kring ett problem och är inte lösningsfokuserad på samma sätt som erfarenhetsbaserad kunskap. Andra begrepp som beskriver forskningsbaserad kunskap är teoretisk kunskap, kodifierad kunskap och explicit kunskap.

5. Metod

I detta avsnitt beskrivs hur vi författare har gått tillväga i sökandet av tidigare forskning och vilka metoder som använts för datainsamling och för tematisering av materialet. En diskussion förs kring de beslut som tagits angående valda metoder och vilka fördelar, nackdelar och begränsningar som kan finnas med dessa. Vidare beskrivs bearbetningen av materialet samt tillvägagångssätt för datainsamling och tematisering. Slutligen diskuteras studiens tillförlitlighet samt vår förförståelse.

5.1 Inhämtning av tidigare forskning

I sökandet av tidigare forskning användes databasen ProQuest Social Science. Sökorden child*, participa* och "social work*" användes tillsammans med olika kombinationer av andra sökord såsom swed*, voice*, agen* och child-centered. Asterisken användes för att sökningen skulle innefatta alla möjliga ordslut, såsom participate, participation och participating och så vidare. Forskning har även hittats i referenslistor i rapporter, metodunderlag och andra forskningsartiklar. Alla studier som presenteras i avsnitt 3 är kollegialt kvalitetsgranskade (peer reviewed). Eftersom vi inte har gjort en systematisk litteraturöversikt gör vi inget anspråk på att presentera en fullständig bild av den tidigare forskningen som finns på området. Relevant forskning utifrån studiens syfte och frågeställningar har alltså valts ut.

5.2 Urval

Studiens intervjupersoner är sex socialarbetare i Göteborg som arbetar med barn och deras föräldrar. Alla är kvinnor och har akademisk utbildning, fem har socionomexamen och en har en examen i sociologi. Flera har även vidareutbildningar på högre akademisk nivå. Två av personerna arbetar med myndighetsutövning och fyra personer arbetar med behandling och stöd. Två av intervjupersonerna som arbetar inom stöd och behandling arbetar med barn upp till 12 år och resterande arbetar med barn upp till 18 år. Vi har valt att intervjua socialarbetare inom både

myndighetsutövning och behandling för att ge möjlighet till variation och bredd i vår empiri.

För att nå ut till eventuella intervjupersoner har vi tagit hjälp av kontakter från vår verksamhetsförlagda utbildning. Möjliga intervjupersoner kontaktades sedan genom mail. De arbetsplatser någon av oss författare har arbetat på eller gjort vår verksamhetsförlagda utbildning hos har medvetet valts bort på grund av att det inte vore önskvärt att ha för mycket förförståelse kring arbetsplatserna intervjupersonerna arbetar på. Studiens urval har varit målstyrt, eftersom vi ansåg att pågående arbete med barn och unga var nödvändigt för att kunna svara på intervjufrågorna. Detta går i linje med hur Bryman (2018) beskriver ett målstyrt urval, nämligen att det har sin grund i att vissa krav på intervjupersonerna behöver uppnås. Vårt urval kan även förstås som ett bekvämlighetsurval, vilket kännetecknas av att forskaren använder de personer som finns tillgängliga för hen vid en viss tid (ibid.). Något som kan påverka resultatet i studien är att alla intervjupersoner visste att studien skulle handla om barns delaktighet när de fattade beslut om deltagande i studien. Vi tror att detta kan ge en viss skevhet i resultatet då det kan innebära att intervjupersonerna har ett intresse för, och i vissa fall en positiv hållning till, barns delaktighet.

5.3 Insamling av data

Kvalitativa forskningsintervjuer kan enligt Kvale och Brinkmann (2014) ge kunskap om intervjupersonernas förståelse av världen. Vår studie syftar till att förstå socialarbetares beskrivning av sin verklighet angående arbetet med barns delaktighet. Intervjuer blir därför en passande metod eftersom intervjupersonernas beskrivningar kan ge oss denna förståelse. Bryman (2018) nämner att en nackdel med intervjuer kan vara att forskaren behöver lita på att det intervjupersonen säger återspeglar verkligheten och att deltagande observationer kan ge tydligare svar på hur denna verklighet ser ut. Det kan alltså finnas en risk att intervjupersonernas utsagor inte helt stämmer överens med verkligheten. I denna studie är dock intervjuer mer lämpliga av etiska skäl, eftersom att observationer skulle innebära att även barn observeras, då det

är socialarbetarnas arbete med barn som är i fokus. Se vidare etisk diskussion i avsnitt 6.

För denna studie har semi-strukturerade intervjuer genomförts med hjälp av en intervjuguide som utformats i relation till studiens syfte och frågeställningar. En semi-strukturerad intervju valdes på grund av att en öppen intervju hade inneburit en risk för att intervjuerna inte skulle besvara studiens syfte och frågeställningar. En strukturerad intervju valdes bort eftersom det inte hade gett intervjupersonerna möjlighet att berätta fritt om sina erfarenheter och tankar. Intervjuguiden skapade en struktur i samtalet som hjälpte oss att ställa frågor som var relevanta för studiens syfte och frågeställningar samtidigt som den lämnade utrymme för intervjupersonen att styra samtalet. Vikten av struktur under semi-strukturerade intervjuer är något som lyfts av Kvale och Brinkmann (2014). De menar att strukturen inte ska vara helt öppen som ett vanligt samtal men heller inte mekaniskt följa slutna frågor. Genom att använda en intervjuguide kan intervjun fokuseras på de teman studien ämnar undersöka men också ge intervjupersonen utrymme att prata om de delar som hen tycker är viktiga (ibid). Den intervjuguide (se bilaga 2) som använts beskriver olika teman som var viktiga att behandla under intervjuens gång samt vissa underteman och frågor. Frågorna var tänkta att fungera som inspiration under intervjuerna. För semi-strukturerade intervjuer menar Kvale och Brinkmann (2014) att intervjuguides med övergripande teman och exempel på frågor ska användas.

5.4 Utförandet av intervjuer

Den kvalitativa forskningsintervjun ska enligt Kvale och Brinkmann (2014) inte förstås som en metod med fasta regler utan handlar snarare om att producera kunskap genom den sociala kontext som skapas i mötet mellan intervjuperson och intervjuare. De menar vidare att detta ställer höga krav på den som intervjuar att ha tillräckligt stor kompetens inom både intervjuteknik och ämneskunskap (ibid.). Eftersom ingen av oss har erfarenhet av professionella intervjuer påverkar detta att empirin inte blir lika djup och variationsrik som den hade blivit med en mer erfaren intervjuare. Det

kan även antas att de första intervjuerna som utfördes inte uppnår samma kvalitet som de sista, då vår intervjuteknik utvecklades i takt med vår erfarenhet.

Sammanlagt sex intervjuer genomfördes. Fyra av intervjuerna varade i cirka en timme och de resterande två i cirka 40 minuter. Under intervjuerna var vi båda närvarande; en av oss tog en ledande roll och den andra hade överblick på vilka teman som behandlats, ställde fördjupande frågor samt hade koll på tiden.

Intervjuerna genomfördes i enskilda rum utan störningsobjekt såsom ljud eller avbrott. Genom detta uppnåddes en ordnad miljö vilket Kvale och Brinkmann (2014) menar är viktigt för möjligheten att samla in data. Alla intervjuer ägde rum på intervjupersonernas arbetsplatser efter de fått valet av att genomföra intervjuerna antingen på universitetet eller på deras arbetsplats.

Intervjuerna började med att intervjupersonen fick skriva under information- och samtyckesblad (se bilaga 3). Syftet med intervjun förklarades kort och vi upprepade att intervjumaterialet kommer att behandlas med försiktighet och raderas efter uppsatsen blivit godkänd samt att intervjupersonernas namn och arbetsplatser kommer att avidentifieras. En sådan sammanhangsmarkering i början av intervjun kan enligt Kvale och Brinkmann (2014) bidra till att en bekantskap etableras vilket kan göra det lättare för intervjupersonen att berätta fritt. Efter godkännande av intervjupersonerna sattes ljudinspelning igång på båda våra telefoner som sedan löpte under hela intervjun. Varje intervju avslutades med frågan "har du något annat du vill tillägga?". Genom att göra detta fick intervjupersonerna fick möjlighet att uttrycka eventuella tankar och frågor som inte framkommit under intervjun (Kvale och Brinkmann 2014). Vi upplevde stundvis att det var en utmaning ställa rätt följdfrågor och fördjupa oss i relevanta delar av intervjun. I vissa fall var det även svårt att hitta en bra balansgång mellan att låta intervjupersonen berätta fritt och att styra intervjuerna utifrån syfte och frågeställningar. I dessa fall var intervjuguiden hjälpsam.

5.5 Bearbetning av material

Alla intervjuer spelades in för att vi inte skulle behöva förlita oss på vårt minne samt för att kunna återge citat på ett korrekt sätt samt. Genom att kunna lyssna på ljudinspelningarna flera gånger menar Bryman (2018) att forskaren kan göra grundliga analyser av det intervjupersonerna säger. En nackdel med att spela in och transkribera intervjuer är att det tar väldigt lång tid och att det resulterar i en stor mängd data, vilket är ett vanligt problem för kvalitativa forskare (ibid.). En diskussion har förts kontinuerligt under uppsatsens gång kring det obehag ljudinspelning kan medföra och vad det kan innebära för resultatet av studien. Bryman (2018) konstaterar att ljudinspelningar kan påverka vad intervjupersoner väljer att dela med sig av, trots att samtycke inhämtas.

Från ljudinspelningarna transkriberades tre intervjuer var, där den person som varit ledande under intervjun transkriberade samma intervju. Transkriberingen gjordes ordagrant så långt som det var möjligt, förutom vid några tillfällen där ord inte kunde höras. Detta är enligt Bryman (2018) ett vanligt problem som uppstår vid transkribering.

Vissa språkliga ändringar har gjorts i citat gällande grammatik och språk. Förändringarna i citaten är gjorda på ett sådant sätt att innebörden av intervjupersonens utsaga inte förändras. Till exempel har ordföljd ändrats i vissa citat och vissa upprepande ord har tagits bort. Denna bearbetning av citat har inspirerats av det Bryman (2018) skriver om grammatiska och språkliga förändringar. Han menar att förändringar av citat kan behövas dels för att öka läsbarheten men också för att inte framställa intervjupersonen på ett sätt som kan vara obekvämt för hen. Vidare föreslår Bryman (2018) att om delar av ett citat är borttaget ska detta anges med "...". I denna studie anges (...) när delar av meningar tagits bort för att förkorta citat på grund av irrelevans för temat. För att presentera citat på ett tydligt sätt görs indrag i texten och under citatet beskrivs vems utsaga det är genom "Intervjuperson x", vilket

har sin grund i Brymans (2018) resonemang om att det tydligt ska framgå för läsaren när det är ett citat och vems citatet är.

5.6 Kodning och tematisk analys

För att koda och tematisera datan användes det Bryman (2018) kallar för kodning samt tematisk analys. Tematisk analys är en av de vanligaste analysmetoderna för kvalitativa data och innefattar flera olika sätt att tematisera och flera uppsättningar av regler och steg forskare kan följa (ibid.). Vi började med att läsa igenom transkriberingarna av intervjuerna. Det är ett sätt för forskaren att lära känna sitt material (ibid.). Nästa steg innebär att göra en första kodning av materialet vilket gjordes genom att gå igenom texterna tillsammans. Den initiala kodningen gjordes genom att skriva små noteringar i marginalen, där vi med ett eller några ord beskrev innehållet. Genom att gå igenom koderna identifierades sedan åtta teman och utifrån dessa färgkodades materialet vilket följer den ordning Bryman (2018) beskriver. Vi gick sedan återigen igenom materialet och insåg, med hjälp av att relatera till studiens syfte och frågeställningar, att vissa teman var irrelevanta för vårt syfte och att andra koder inte passade in i de temana som identifierats. Detta menar Bryman (2018) är att granska sina koder kritiskt i förhållande till syfte och frågeställningar. Irrelevanta teman och koder togs bort och nya teman med högre abstraktionsnivå identifierades och fick därefter nya namn. Ett exempel på ett tema som togs bort är vinster med barns delaktighet, som vi fann intressant men som inte var relevant för varken syfte eller frågeställningar för studien. Relevanta delar av materialet klipptes sedan ut och grupperades i de teman de platsade i. Inom temana letades sedan, med inspiration från Bryman (2018), efter underteman till de fyra övergripande temana. Dessa underteman granskades kritiskt tillsammans med vår handledare för att slutligen arbetas fram till de underteman som presenteras i resultatet. Dessa underteman har tilldelats nya namn och flyttats runt under processens gång efter att ha diskuterat med varandra och handledare.

5.7 Tillförlitlighet för studien

Guba och Lincoln (refererad i Bryman 2018) beskriver att kvalitativ forskning kan kvalitetsbedömas utifrån tillförlitlighet och äkthet. Tillförlitlighet inkluderar hur trovärdig studien är, exempelvis att forskaren förhåller sig till aktuella regler samt att forskarens uppfattning om den studerade kontexten är korrekt. Under studien har vi väglett av vissa regler kring de metoder som använts, exempelvis under tematiseringen av intervjumaterialet. Under intervjuerna användes frågor som “har jag förstått dig rätt?” för att validera intervjupersonernas utsagor, vilket även det ökar trovärdigheten av studien. Vidare innefattar tillförlitlighet hur överförbar studien är till andra sammanhang än det studerade. Då vår studie, liksom annan kvalitativ forskning, syftar till att få kunskap om en viss kontext samt bygger på ett bekvämlighetsurval, kan den inte generaliseras till andra sammanhang. En annan viktig del i kvalitetsbedömningen är pålitlighet vilket gäller granskning av studien. Genom att redogöra för alla delar av forskningsprocessen kan dessa granskas och slutsatser i studien kan bedömas som mer eller mindre pålitliga. Tillvägagångssätten presenteras noggrant för läsaren, exempelvis genom att beskriva hur den tematiska analysen utfördes samt genom att bifoga bilagor på intervjuguide och informationsbrev. Däremot är inte transkriberingar av intervjuerna tillgänglig för någon annan än oss själva och vår handledare då detta inte skulle vara etiskt försvarbart.

Vidare är det intressant att föra en diskussion om det Guba och Lincoln (refererad i Bryman 2018) benämner som äkthet. Äkthet handlar bland annat om i vilken grad studien visar en rättvis bild av de uttalanden som framkommit i undersökningen. Genom den tematiska analysen har teman identifierats vi anser att resultatet ger en rättvis bild av empirin. I resultatet lyfts både likheter och skillnader i intervjupersonernas utsagor för att stärka äktheten i studien. Utöver detta presenteras citat från intervjupersonerna vilket även det ökar äktheten i studien. Viktigt att poängtera är dock att delar av intervjumaterialet inte presenteras. Detta är delvis på grund av det snäva utrymme som en kandidatuppsats tillåter, men främst då delar av

intervjuerna inte är relevanta för studiens syfte och frågeställningar. Viktigt att ha i åtanke är också att den analys som görs i relation till resultatet görs utifrån de teoretiska ramverken som valts för studien. Det är inte självklart att intervjupersonerna håller med om våra tolkningar och analyser av deras utsagor.

5.8 Förförståelse

Inför denna uppsats hade vi båda med oss en viss förförståelse om barns delaktighet från våra respektive fältförlagda studier inom socialt arbete där vi ibland kunde se att barns delaktighet inte sågs som något självklart. Utifrån detta gick vi in i uppsatsskrivandet med tanken om att barns delaktighet ofta har en central del i teorin men är mindre vanlig i det praktiska arbetet. Vidare hade vi som utgångspunkt att detta kan bero på en syn på barn som i behov av skydd från ett eventuellt ansvar som kan komma med delaktighet. Denna förförståelse har haft en inverkan på det syfte och de frågeställningar vi funnit intressanta. Den kan eventuellt också ha påverkat vad vi uppfattat som viktigt i intervjuerna och därmed vad som presenterats i resultatet.

5.9 Arbetsfördelning

Vi har under uppsatsens gång kontinuerligt strävat efter att arbeta tillsammans. Vid vissa tillfällen har vi dock valt att dela upp textstycken oss emellan för att öka effektiviteten. Exempel på detta är att Adina skrev avsnittet om Shiers delaktighetsmodell och Isabelle det teoretiska avsnittet om olika typer av kunskap. Även tidigare forskning delades upp, där vi skrivit ungefär hälften var. Hela texten är dock genomarbetad tillsammans och vi upplever båda att arbetsfördelningen har varit jämn.

6. Etiska överväganden

Forskning ska alltid bedrivas på ett etiskt försvarbart sätt och hålla hög kvalitet (Vetenskapsrådet, 2002). Trots att en kandidatuppsats inte måste godkännas av något etiskt forskningsråd så menar Kvale och Brinkmann (2014) att det kan vara av värde att göra etiska övervägande.

Inom ramen för denna uppsats har etiska övervägande gjorts redan innan undersökningen påbörjats genom att diskutera om det kan anses vara etiskt försvarbart att forska på barns delaktighet. Eftersom Nygren (2019) lyfter att barn är en sårbar grupp i samhället är det viktigt att reflektera över hur forskning kan påverka dem. Då denna studie ämnar lyfta vikten av barn som rättighetsbärare och sociala aktörer anser vi att studien är etiskt försvarbar. Valet att intervjua socialarbetare i studien har motiverats med att risken för att barn skulle ta skada av att intervjuas är hög och att en kandidatuppsats nytta inte kan försvara denna risk.

Att använda sig av kvalitativa intervjuer som metod kommer med etiska överväganden. En intervju innebär ett möte mellan personer som oundvikligen medför maktrelationer (Kvale & Brinkmann 2014). Dessa maktrelationer kan se olika ut beroende på bland annat vilken ålder, utbildningsnivå och erfarenhet de involverade personerna har. Det är viktigt att påpeka att vi båda var med under intervjuerna och att vi därmed var två i rollen som intervjuare. Intervjupersonen var däremot ensam i sin roll vilket kan medföra en känsla av osäkerhet. Det krävs vidare ett ständigt övervägande mellan att vara nyfiken och ställa följdfrågor för att få djup kunskap samt att ställa dessa frågor på ett sätt som inte utsätter intervjupersonen för obehag eller upplevs vara påträngande. Intervjuerna spelades även in, vilket kan upplevas som obekvämt av intervjupersonerna, men nyttan av att kunna citera intervjupersonerna rätt övervägde den risken (Bryman 2018).

Vi har under studiens gång förhållit oss till Vetenskapsrådets (2002) etiska riktlinjer för forskning. Två av dessa krav är *informationskravet* och *samtyckeskravet*, vilka

syftar till att ge intervjupersonerna tillräcklig information om studiens samt försäkra sig om att intervjupersoner deltar frivilligt. Cirka två veckor innan intervjuerna utfördes mailades ett informationsbrev (se bilaga 1) ut till eventuella intervjupersoner. Brevet innehåller information om studiens syfte, att deltagandet är frivilligt, att personliga uppgifter behandlas med varsamhet och att intervjupersonerna när som helst kan dra tillbaka sitt samtycke. Detta återspeglar vad Kvale och Brinkmann (2014) kallar för informerat samtycke. Vid intervjutillfället fick intervjupersonerna åter ta del av denna information (se avsnitt 5.4) och skriva under ett informations- och samtyckesblad (se bilaga 3). Genom upprepad information om frivillighet anser vi att risken att intervjupersonerna inte förstått information om deltagandet minskar. En diskussion har förts kring hur mycket information som ska ges till intervjupersonerna, där vi ville hitta en balans mellan att inte styra intervjuerna för mycket och att intervjupersonerna ska ha fått tillräcklig information för att inte känna sig lurade.

Konfidentialitetskravet handlar bland annat om att privata data inte ska avslöjas och att intervjupersonerna ska ges största möjliga konfidentialitet (Vetenskapsrådet 2002). I denna uppsats används inga namn på intervjupersoner, arbetsplatser eller stadsdelar vilket bidrar till att upprätthålla konfidentialitet (Kvale och Brinkmann 2014). Ljudinspelningarna sparades på telefoner med lösenkod och samtycken samt utskrifter av intervjuerna har förvarats i våra hem. Vid flera intervjuer på samma arbetsplats var vi noga med att initialt inte nämna några namn. När vi besökte arbetsplatserna upplevde vi dock att de flesta av intervjupersonernas kollegor visste om att intervjuerna skulle äga rum och vilka som skulle bli intervjuade. I och med detta finns det en risk för att intervjupersonernas citat kan kännas igen av kollegor på grund av till exempel språk samt beskrivna metoder och arbetssätt vilket kan försvaga konfidentialiteten.

Vidare har vi förhållit oss till *nyttjandekravet* som innebär att insamlade data endast får användas i studiens syfte Vetenskapsrådet (2002). Efter godkänd uppsats kommer allt insamlat material att raderas.

7. Resultat och analys

I följande avsnitt presenteras resultat och analys av vår studie. Resultatet presenteras utifrån fyra olika teman och kommer beskrivas med hjälp av citat och beskrivningar av materialet. Analysen kommer att ske löpande för varje undertema och en avslutande analys kommer presenteras i slutet av avsnittet. Med hjälp av resultatet och analysen ska våra frågeställningar svaras på.

Vilka möjligheter och hinder finns i arbetet med att göra barn delaktiga i samtal? Vad är dessa kopplade till?

Vilken typ av kunskap använder sig socialarbetarna av när de fattar beslut kring om och hur barn ska göras delaktiga i och genom samtal?

Hur går socialarbetarna tillväga i samtal med barn för att möjliggöra barnets delaktighet?

Eftersom det inte finns någon tydlig generell skillnad mellan utsagorna från de socialarbetare som arbetar med myndighetsutövning och de som arbetar med stöd och behandling görs ingen övergripande indelning i presentationen av resultatet. I de fall det blir relevant för resultatet att arbetet skiljer sig åt redogörs för om personen i fråga arbetar med myndighetsutövning eller stöd och behandling.

7.1 Olika typer av kunskap som grund för arbetet

I följande underteman presenteras svar på vilka typer av kunskap socialarbetarna använder sig av i arbetet med barns delaktighet. Det handlar dels om hur intervjupersonerna tar beslut *om* barn ska vara delaktiga genom samtal och vad som ligger till grund för *hur* de går tillväga under samtal med barn. I temat lyfts bland annat vissa skriftliga underlag som socialarbetarna utgår från i sitt arbete samt utbildningar de tagit del av. Även erfarenhet tas upp, både hur egen och andras kan bli en hjälp i arbetet.

7.1.1 Kunskapsstöd

Flera av intervjupersonerna berättar att de använder sig av barnkonventionen som stöd i arbetet med barns delaktighet utifrån att barnkonventionen uttrycker barns rätt att komma till tals. Andra dokument som lyfts av socialarbetarna är kunskapsstöden *Att samtala med barn* samt BBIC från Socialstyrelsen. Samtliga av dessa underlag beskrivs som att de snarare "sitter i ryggmärgen" än att socialarbetarna läser dem inför samtal med barn eller använder dem ordagrant. Barns rätt till delaktighet är tydligt uttryckt i både barnkonventionen och i riktlinjer från Socialstyrelsen. Eftersom socialarbetarna beskriver att de arbetar utifrån dessa kan vi se att det finns kunskapsstöd på arbetsplatserna som lyfter barns rätt till delaktighet. Detta kan förstås som ett exempel på det Shier (2001) benämner som *skyldigheter*. *Skyldigheter* innebär att varje enskild anställd har ett ansvar att implementera riktlinjer som står i organisationens policydokument i praktiken (ibid.). Vi förstår det intervjupersonerna uttrycker om att underlagen sitter i ryggmärgen som att de väl implementerar de riktlinjer som lyfter barns rätt till delaktighet i praktiken.

7.1.2 Utbildningar

I intervjuerna uttrycks det återkommande att det krävs specifika kunskaper och färdigheter hos socialarbetare för att göra barn delaktiga genom samtal utan att utsätta dem för risker. Detta går i linje med vad Handley och Doyle (2014) presenterar om att det krävs kvalificerad utbildning för att kunna kommunicera med barn. En intervjuperson menar dessutom att vissa socialarbetare väljer bort samtal med barn på grund av att de inte har tillräcklig kunskap. Intervjupersonerna beskriver att de har fått kunskap om hur de kan samtala med barn genom bland annat olika metodutbildningar. De metodutbildningar som nämns är Signs of Safety, De otroliga åren, Norrköpingsmodellen, Barnorienterad familjeterapi (BOF), Tejping, Trappanmodellen och Feedback-informerad terapi (FIT). Flera av intervjupersonerna beskriver att de utbildningar och metoder de har med sig kan anpassas för varje enskilt barn genom att de flätar samman kunskap från olika källor:

Jag brukar säga att man har som en liten verktygslåda i huvudet liksom och där i ligger trappan och tejpning och allt vad det nu kan vara man har med sig av barnsamtalutbildning och så.

Intervjuperson 1

I citatet ovan beskriver intervjupersonen att hon gått flera utbildningar och att dessa alltid finns med i hennes arbete. Citatet visar att hon, liksom de andra intervjupersonerna, använder sig av *forskningsbaserad kunskap* i sitt arbete utifrån Avbys (2015) definition. Avby (2015) menar att forskningsbaserad kunskap kännetecknas av att den presenteras i form av modeller och teorier samt att den ofta är nedskriven, vilket går att urskilja i de metoder som socialarbetarna beskriver. För att kunna tillgodogöra sig forskningsbaserad kunskap krävs det att man studerar och läser in sig på de teorier eller metoder det handlar om (ibid.). Genom att gå utbildningar och studera har socialarbetarna gjort tillägnat sig ny kunskap om teorier och metoder.

En intervjuperson berättar även att hon på egen hand söker ny kunskap, vilket enligt Bergmark and Lundström (2000) innebär att ha en kunskapsaktiv hållning. I citatet nedan kan vi förstå att eget intresse bidrar till en sådan hållning.

Vi tycker det är jättekul med utveckling och barns delaktighet utifrån barnkonventionen och så, och då tycker man att det är kul så blir man lätt lite nördig (skratt) och då gör man som jag så sitter man med sin lille youtubetelefon när man ska gå och lägga sig och kollar så här olika samtalsmetodiker. (...) Det finns ju sjukt bra föreläsningar på nätet om olika barnsamtal och sådär och så plockar man lite godbitar och så gör man det till sitt eget och så använder man det själv.

Intervjuperson 3

Intervjuperson 3 använder sitt intresse för barns delaktighet för att söka sig till olika sorters utbildningar på egen hand. Genom att göra detta skapar hon nya möjligheter för både sig själv och sin arbetsgrupp att hitta nya sätt att göra barn delaktiga i samtal.

Shier (2001) skriver att *möjligheter* för barn att komma till tals kan skapas genom att anställda har tillräcklig kunskap och en mängd tekniker och metoder som underlättar för barn att berätta om sina upplevelser. Eftersom socialarbetarna i studien har gått flera olika utbildningar samt söker ny kunskap på egen hand kan vi förstå att det skapas möjligheter för barn att komma till tals på dessa arbetsplatser. Flera av socialarbetarna visar dessutom att de har en positiv attityd till att utöka barns delaktighet. Dessa attityder skapar *öppningar* genom att intervjupersonerna uttrycker en vilja att förändra sitt arbetssätt (Shier 2001). Vi kan utifrån socialarbetarnas utsagor alltså förstå att det finns både öppningar och möjligheter för att arbeta för att stödja barn i att uttrycka sina åsikter och synpunkter, vilket uppgår till nivå två i Shiers (2001) delaktighetsmodell.

7.1.3 Erfarenhet, känsla och trygghet i yrkesrollen

Återkommande i socialarbetarnas beskrivningar är att de använder sig av sin erfarenhet för att bestämma om och hur barn ska göras delaktiga genom samtal. Genom att träffa många barn i samtal beskriver intervjupersonerna att de får erfarenhet som kan användas i framtida samtal med barn. Dock beskriver flera intervjupersoner att erfarenheten endast är en grund att utgå från och att varje barn är unikt, vilket de behöver anpassa sig utifrån. Erfarenheten för också med sig en känsla för hur de kan göra barn delaktiga i samtal, något som kan användas för att förstå när det är läge att motivera barn att vara med i samtal samt när det är läge att lyssna på barns nej. För att kunna läsa av ett barn man inte känner krävs erfarenhet:

Genom att titta, lyssna och använda mina erfarenheter. Mycket av mitt jobb (...), som kanske inte är så lätt att skriva ner, men min känsla för, byggt på erfarenhet, byggt på att ju fler barn och ungdomar jag träffar desto större erfarenhet får jag. (...) Men jag ser, hör och kan använda min erfarenhet kring att, nej här ska jag inte ställa fler frågor.

Intervjuperson 4

I citatet ovan beskriver Intervjuperson 4 hur hon använder sig av erfarenhet i samtal med barn. Det går tydligt att urskilja det Avby (2015) benämner som *erfarenhetsbaserad kunskap*. Denna kunskap ofta är tyst och implicit och därmed svår att förklara för någon annan (ibid.). Intervjuperson 4 ger uttryck för detta och vi kan förstå att erfarenheten skapar en känsla som hon använder sig av för att bemöta varje enskilt barn på ett bra sätt. Genom att testa sig fram i arbetet och på så sätt förstå vad som fungerar i praktiken beskriver socialarbetarna att de skaffar sig erfarenhetsbaserad kunskap.

Ytterligare något som intervjupersonerna ger uttryck för är vikten av att vara trygg i sin kompetens och yrkesroll. Det kan ta sig i form av att vara modig och våga testa sig fram i samtal med barn. De menar att ett hinder för att barn ska komma till tals är att vuxna är rädda för att göra fel och därför inte vågar ha samtal med barn. Vi kan här se en likhet med finska socialarbetare som uttrycker att mod är en viktig egenskap hos socialarbetare för att kunna möta barn där de befinner sig (Pölkki et al. 2012). Intervjupersonerna beskriver att det är viktigt att lita på sin egen kompetens och att det går att reparera tillit om de skulle göra något fel i ett samtal genom att exempelvis hålla ett till samtal med barnet. Denna trygghet i sin kompetens och yrkesroll nämns som en förutsättning för att barn ska känna sig bekväma i samtal. I citatet nedan beskrivs hur trygghet i arbetsrollen kan byggas upp.

När man jobbar med detta så behöver man känna det. Man behöver ha övat så pass mycket själv så att man känner att det är okej för mig. För det är svårt att prata med barn om våld. (...) Det måste kännas okej för annars så känner barnet att det är inte okej för den här vuxne och då kan det inte var okej för mig heller, jag vågar inte det då. Och när man börjar prata med barn till exempel om sexuellt våld, det är ju generellt rätt svårt för oss vuxna att göra det, så är ju också ofta det en process för en själv. Jag vet i början att jag fick öva liksom på att använda ord så att det skulle kännas naturligt för mig att prata om, jag fick handledning och sådär. (...) Då ger man åtminstone barnet förutsättningar att prata.

Intervjuperson 1

Intervjuperson 1 uttrycker att hon från början var osäker i samtal med barn som hade varit utsatta för våld av olika slag. Istället för att låta den osäkerheten vara ett hinder för att barnet ska få komma till tals, beskriver hon hur hon arbetar för att bygga upp sin trygghet. Här kan vi förstå att bristen på erfarenhet av att prata med barn om sexuellt våld innebär att inte ha tillräcklig kunskap. Genom att öva på att använda vissa ord kan vi se att Intervjuperson 1 tillgodogör sig *erfarenhetsbaserad kunskap*. Ett sätt att göra detta är att öva upp sin färdighet genom handling (Avby 2015). Att intervjuperson 1 aktivt arbetade för att överkomma den otrygghet hon kände visar att hon är villig att stödja barnet att komma till tals även om svåra upplevelser. Vi kan alltså även förstå detta genom Shiers (2001) delaktighetsmodell då *öppningar* och *möjligheter* skapas för att hjälpa barn att uttrycka sig fritt. Detta står i kontrast till det Bijleveld et al. (2015) och Vis et al. (2012) visar i sina studier om att svåra ämnen kan göra att socialarbetare väljer bort att ha samtal med barn.

7.1.4 Kollegor, ledning och gemensamma förhållningssätt

I intervjupersonernas utsagor framkommer att kollegor är en hjälp i deras arbete med barns delaktighet genom att de drar nytta av varandras erfarenheter.

Intervjupersonerna beskriver att de har samtal och diskussioner kollegor emellan och att olika perspektiv på ärenden och arbetssätt kan vara en hjälp för att utvecklas i sitt

arbete. Ett exempel på hur kollegor samarbetar är att de diskuterar barns rättigheter och hur de kan bemöta barn på ett bra sätt i samtal. Ett annat sätt de arbetar tillsammans är genom möten med både arbetsgrupp och arbetsledare. Utöver att kunna vända och vrida på frågor tillsammans beskrivs det som värdefullt att inte stå ensam i sitt arbete. Att arbetsgruppen är viktig exemplifieras i citatet nedan.

Det handlar inte om att gå på kurser, men det handlar om att lära sig med kollegor också, och att få stöd från arbetsledning. För till exempel har jag aldrig haft ett samtal med barn, då kanske en kollega kan hjälpa mig. Jag vet att så här enkelt kan det gå till och det här behöver man tänka på, det här ska man inte lägga på barnet till exempel, att man hjälps åt i det. Jag tänker inte att det behöver, att man behöver gå i utbildningar just för det om man ändå har ett team där man ställer upp för varandra och kan hjälpas åt.

Intervjuperson 5

I citatet som presenteras ovan blir det tydligt att gemensam erfarenhet är ett stöd för intervjuperson 5 i sitt arbete. Hon menar att hon inte nödvändigtvis behöver gå utbildningar för att lära sig något nytt, utan att kunskapen kan bygga på andras erfarenheter. *Erfarenhetsbaserad kunskap* förklaras av både Intervjuperson 4 i avsnitt 7.1.3 och av Avby (2015) som implicit och svår att dela med sig av. Detta blir intressant i förhållande till att flera intervjupersoner beskriver att de kan lära sig nya saker utifrån kollegors erfarenheter. En möjlig förklaring till detta vara att erfarenhetsbaserad kunskap inte endast finns inom individer utan även kan vara inbäddad i organisationen (Avby 2015).

Något som knyter an till ett tätt samarbete med sina kollegor är att intervjupersonerna beskriver att det finns vissa generella förhållningssätt på arbetsplatsen som präglar hur de arbetar med barnsamtal. Ett sådant förhållningssätt är att det ses som självklart att erbjuda barn samtal och att göra dem delaktiga i både utredning och insats. En intervjuperson beskriver att hon tror att den kultur som finns på arbetsplatsen kring

att ha samtal med barn påverkar om och hur de gör barn delaktiga. Nedan beskrivs ett gemensamt förhållningssätt på en arbetsplats.

Vi tror på barn, vi tror alltid på barn när de berättar om saker och ting.
Stämmer det inte så, så finns det kanske en annan anledning, eller flera olika anledningar till att barnet berättar och säger som det gör.

Intervjuperson 4

Citatet visar på ett generellt förhållningssätt som innebär att barn i första hand ska ses som trovärdiga och att det alltid är värdefullt att lyssna på barn. Detta går i linje med Halldéns (2007) resonemang om att det är viktigt att ta barns röster på allvar eftersom de är kompetenta aktörer i sina liv. Det går även utifrån citatet att förstå att det finns en syn på att barn har kunskap om vad som är bra för dem och att det kan behöva göras förändringar i deras liv.

Att generella förhållningssätt finns på arbetsplatser kan även förstås utifrån Avbys (2015) resonemang om att kunskap kan vara inbäddad i organisationen.

Förhållningssätt är inte uttryckligen en del av vad Avby (2015) menar med kunskap, men vi ser likheter med de generella förhållningssätten och *erfarenhetsbaserad kunskap*. I citatet ovan beskriver intervjuperson 4 ett förhållningssätt på hennes arbetsplats. Det är dock inte säkert att detta är ett uttalat förhållningssätt på själva arbetsplatsen, utan att det snarare är implicit och inbäddat i kulturen. Detta är en likhet med erfarenhetsbaserad kunskap (Avby 2015). Förhållningssätten är även, liksom erfarenhetsbaserad kunskap, även bundet till sin kontext genom att det är något som skapas på arbetsplatsen kollegor emellan.

7.2 Varierade metoder möjliggör olika barns delaktighet

I detta tema presenteras hur socialarbetarna går tillväga i samtal för att se till att barn blir delaktiga. Olika metoder och sätt för att underlätta för barnet att komma till tals tas upp. Även hinder och möjligheter i samtalet, såsom barnets egenskaper och ärendets karaktär, presenteras. En utgångspunkt i det här resultatet är att delaktighet i

samtal kan innebära flera olika saker. Socialarbetarna beskriver att barnet ska göras delaktigt genom att få information om mötets syfte, ärendets gång och framtiden. De beskriver också att barnet har rätt att uttrycka sina åsikter och komma till tals om sin situation och vad som ska hända framöver.

7.2.1 Barnet

En central del i beskrivningarna av det praktiska arbetet är att alla barn är olika och att samtalen behöver anpassas efter det. Barnets ålder och mognad beskrivs som faktorer som kan påverka hur samtalen ser ut, där de allra minsta barnen inte kan vara delaktiga på samma sätt som äldre barn på grund av att de inte kan prata. Yngre barn kan därför behöva olika hjälpmedel och annat i samtalet än bara prat och orkar generellt sett kortare samtal. Hjälpmedel beskrivs vara bra även för äldre barn, men är inte nödvändiga på samma sätt. Intervjupersonerna beskriver också att det är lättare att ha enskilda samtal med äldre barn. I intervjuerna framkommer dock att just åldern inte behöver det avgörande, utan att det snarare kan handla om barnets mognad och förmåga att uttrycka sin egen åsikt. Intervjuperson 4 beskriver nedan hur samtal kan anpassas efter ålder och mognad.

Jag gör ganska mycket på samma sätt men jag kanske inte målar hus med en 15-åring utan då kanske jag gör mer den vuxna varianten (skratt) eller bara har papper eller sådär, så det kan va lite olika. Men det är också barn är ju olika mogna också så det är ju inte helt på ålder heller som man får känna av lite (...) jag tänker att det beror mer på barnet än på åldern.

Intervjuperson 4

Citatet ovan speglar det Handley och Doyle (2014) lyfter i sin studie om att barnets ålder och mognad kan påverka hur socialarbetare gör barn delaktiga i samtal. Forskning visar även att äldre barn oftare görs delaktiga genom samtal än yngre barn (Berrick et al. 2015). Socialarbetarna i denna studie beskriver dock inte att yngre barn görs delaktiga i lägre grad utan endast att samtalet behöver anpassas efter deras förmågor. Mognad kan, utifrån detta, förstås som att det har en betydelse för *hur*

samtalet ser ut, men inte påverkar barnets kompetens (se resonemang utifrån Halldén 2007 nedan).

Vidare beskrivs barns villighet att delta som avgörande för om samtal kan äga rum eller inte och att barnet alltid har rätt att säga nej till samtal. Flera intervjupersoner förklarar att barns närvaro och koncentration i samtal skiljer sig åt, vilket kan påverka samtalets längd och karaktär. Om barnet har svårt att koncentrera sig kan det behövas flera kortare samtal för att barnet ska kunna berätta om sina erfarenheter. Vissa barn kan även behöva mer tid tillsammans med socialarbetaren för att bygga tillit och relation:

Ibland behöver man träffa ett barn flera gånger för att det kanske har svårt att koncentrera sig (...). Vi har haft barn som har fått komma in och titta och vi provar stolar lite här och kört lite race, snurrat lite och sådär innan vi har kunnat prata. (...) Dom behöver få veta vem dom pratar med.

Intervjuperson 3

I citatet ovan berättar intervjuperson 3 om hur olika barns behov kan påverka hur hon som professionell behöver anpassa sig efter olika barn. Socialarbetarna berättar även att oroliga eller traumatiserade barn kan ha svårt att berätta på grund av att det är för jobbigt att prata om sina upplevelser. Andra barn har lättare att berätta, vilket dels kan bero på barnets personlighet och dels på att barnet blivit väl förberett inför samtalet.

I intervjuerna beskrivs barnets egenskaper eller erfarenheter främst vara något som förändrar *hur* socialarbetaren arbetar för att göra barnet delaktigt i samtal och inte *om* barnet ska vara delaktigt genom samtal eller inte. Att anpassa samtal efter mognad kan förstås som ett sätt att möjliggöra att barns kompetens kan tillvaratas vilket är en del av Halldéns (2007) teoretiska resonemang. Vi kan se att socialarbetarna i studien förstår vikten av att de underlättar för barn att uttrycka sig och att det är en del i deras arbete. Vi kan utifrån detta förstå att anpassningar i samtal är ett sätt att tillvarata barns kompetens och även ett sätt att implementera synen på barn som kompetenta aktörer i praktiken. Halldén (2007) menar även att barns ålder och mognad har en

faktisk påverkan på barns förmågor att uttrycka sig men att detta inte innebär brist på kompetens. Intervjupersonerna uttrycker i linje med detta att även om barns förmågor skiljer sig åt behöver detta inte innebära att vissa barn är mindre kompetenta än andra.

7.2.2 Situationen runt barnet

Flera av intervjupersonerna som arbetar med stöd och behandling beskriver att hur situationen kring barnet ser ut påverkar hur barnet kan göras delaktigt. De beskriver att det behövs en viss stabilitet kring barnet för att kunna ha behandlande samtal med barn. Ett exempel på detta är att våld inte får förekomma under tiden barnet har en stödkontakt och att behandling behöver avvakta tills våldet har upphört:

För barnet blir det som att du har en vuxen framför dig som ytterligare sviker dig, asså som vet om eller kan förmoda att våldet fortfarande pågår men som ändå är där för att försöka hjälpa dig för att försöka bearbeta det som du har vart med om. Så jag tänker att det i värsta fall, dels att man blir en vuxen som inte reagerar på det här som du är med om utan snarare liksom förstärker, det blir liksom ett okejande från vuxenvärlden. Men sen tänker jag också att prata om sitt trauma samtidigt som traumat pågår och inte stoppas liksom, det är inte bara inte hjälpsamt utan det kan också vara, det kan försämra ditt mående, alltså måendet hos barnet.

Intervjuperson 1

Intervjuperson 1 beskriver här att behandlande samtal under tiden våld pågår kan förvärta situationen genom att samtalen bidrar till ännu ett svek av vuxna. Eriksson (2012) visar i sin studie att socialarbetare positionerar barn som antingen kompetenta eller som i behov av skydd och att detta påverkar om och hur de görs delaktiga. Ett sätt att förstå citatet av ovan är att barn som fortfarande är i risk för att uppleva våld är i behov av skydd och att de därför inte görs delaktiga. Detta kan förstås genom det Bijleveld et al. (2015) visar i sin studie, nämligen att barn tenderar att göras mindre delaktiga i ärenden som innefattar misshandel och att barn som konstrueras som

sårbara görs mindre delaktiga. Att barn som utsatts för våld skulle göras mindre delaktiga synliggörs dock inte i denna studie, eftersom socialarbetarna anser att dessa barn ska erbjudas stödsamtal och därmed göras delaktiga efter att våldet upphört. Det finns inte heller något i resultaten som visar att intervjupersonerna anser att barn som är i behov av skydd är mindre kompetenta än andra barn, vilket står i kontrast till Erikssons (2012) resultat.

I en intervju framkommer det att hur svår barnets situation är kan spela roll för om socialarbetaren väljer att ha samtal med barn eller inte. Enligt de andra intervjupersonerna påverkar barnets situation snarare *hur* barnet kan göras delaktig i samtalet. Om barnet har traumatiska upplevelser kan det vara svårt att göra barnet delaktigt i samtalet på grund av att det är för jobbigt för barnet att prata om. En intervjuperson tar upp att ämnen som är tabubelagda, som till exempel våld och sexuella övergrepp, är svårare att prata om än exempelvis skolfrånvaro. Detta stämmer överens med det Leira (2002b) beskriver i sin studie om att trauman som är tabubelagda är svårare att prata om. För att barn ska kunna bli bekräftade och erkända i sina upplevelser, vilket är viktigt för att bearbeta traumat, behöver barnet ges möjlighet att prata om sina erfarenheter efter att våldet upphört (Leira 2002b). I linje med detta menar intervjupersonerna i denna studie att det är viktigt för barn att få möjlighet att sätta ord på sina upplevelser och att bli erbjudna stöd.

Detta innebär att det kan krävas mer av socialarbetarna vid samtal om svåra ämnen än i andra samtal. Utifrån Shier (2001) kan vi förstå att det behövs *öppningar* i form av att socialarbetaren är redo att prata om dessa svåra ämnen men även att *möjligheter* behöver skapas utifrån specifik kunskap om hur barn som varit utsatta kan bemötas på ett bra sätt. Det kan alltså behövas mer engagemang, vilja och kompetens för att skapa möjligheter för att kunna prata om just våld med barn.

7.2.3 Att närma sig barn i samtal

Intervjupersonerna beskriver återkommande olika sätt för att närma sig barn i samtal. Dels handlar det om att lära känna barnet och skapa en första kontakt och dels

handlar det om hur socialarbetarna bemöter barnet under samtalets gång. I följande avsnitt beskrivs hur socialarbetarna använder relationsskapande och hjälpmedel för att möjliggöra barns delaktighet i samtalet.

En bakomliggande förutsättning för ett bra bemötande beskrivs av flera av intervjupersonerna vara att barn får information i samtalet. Detta innebär att socialarbetarna berättar vilka de är, varför barnet har kommit till dem och vad det är tänkt att barnet och intervjupersonen ska göra ihop. Det beskrivs vara viktigt att barnet får med sig information redan vid första träffen, eftersom barnet måste veta varför de är där och att de inte bara är där för att fika och ha kul.

Flera intervjupersoner påpekar att det kan krävas både tid och strategier när de först träffar barn för att göra barnen bekväma nog att vilja prata med dem, då de är främlingar när de först träffas. Intervjupersonerna menar att det då blir viktigt att bygga relation med barnet, vilket exempelvis kan göras genom att fika tillsammans. Intervjupersonerna beskriver också vikten av att kunna ha roligt tillsammans med barnet och att prata om saker som intresserar barnet som inte har med mötets syfte att göra. Något annat som lyfts som ett sätt att göra samtal möjligt är att använda sig av lek och att som socialarbetare sitta på golvet och röra sig runt i rummet. I leken kan det ingå att rita, spela spel, att använda dockhus eller att barn får välja leksaker som de tycker om. Flera av intervjupersonerna menar att genom att använda lek så blir barnet bekvämt och kan lättare prata om det som är svårt. Det kan även finnas behov av att pausa samtal för att leka en stund och det beskrivs som viktigt att följa barnet i vad hen vill och orkar. Flera olika sätt som används för att bemöta ett barn i ett första samtal beskrivs i citatet nedan.

Då kommer barnet, 'Hej!', då har jag redan förberett lite lek här (...). Och lite fika, lite frukt och lite saker som är för att känna sig avslappnad här. Och när jag hälsar, när jag tar emot och hälsar, då sänker jag mig, man måste sänka sig så här (sitter på huk), och 'Hej!' (highfive) (...) Hen får välja var hen vill sitta.

Intervjuperson 6

Intervjuperson 6 nämner att lek men också att hennes bemötande av barnet är viktigt. Att sätta sig på huk används som ett sätt att möta barnet på hans nivå och som ett sätt att närma sig barnet. Vi tolkar också detta som ett sätt för intervjupersonen att minska avståndet mellan sig och barnet, både rent fysiskt men också vad gäller att få barnet att känna sig viktigt. Genom att barnet får välja var hen vill sitta och vilka leksaker de ska leka med ges barnet en viktig och kompetent roll i samtalet. Genom James och Prouts (2003) teoretiska perspektiv kan vi alltså se hur intervjuperson 6 inte bara tar tillvara på barnets kompetens genom att anpassa samtalet, men även genom att göra barnet till en aktiv aktör i skapandet av situationen.

Socialarbetarna menar att de under samtalet behöver använda sig av olika strategier och bemötande för att möjliggöra att barn kommer till tals. De beskriver att de använder sig av vissa hjälpmedel för att göra detta. Exempel på dessa är nalle- och känslkort som hjälper barn att uttrycka sina känslor samt metoder som exempelvis mapping och tre hus, vilka hjälper barn att komma till tals angående sin situation. Tejpingdockor nämns som användbara för att förklara ett visst händelseförlopp för barn. Ett sätt att fånga upp barnets ord är att använda sig av att skriva på tavlan. Socialarbetaren kan då försäkra sig om att barnet har uppfattats på rätt sätt och samt försäkra barnet om att hans ord tas på allvar.

Intervjuperson 6 beskriver i citatet nedan hur hon blandar metoder som känslkort med lek för att möta barnet.

Först har vi kort, nallekort (...) Hur det känns för hen att komma hit. Ofta slappnar barnen av med kort. Jag börjar inte med känslkort med alla barn, men med alla barn börjar jag med lek först, för att det känns som att de blir nyfikna. Och för att bli nyfikna, då tar jag här... (går runt i rummet och visar vad som finns) då börjar vi här med rörelse.

Intervjuperson 6

I citatet ovan beskriver intervjuperson 6 hur många barn slappnar av när hon använder sig av känslkort. Att hon, likt de andra intervjupersonerna, använder sig av många olika metoder för att göra barn delaktiga kan förstås som ett exempel på hur *möjligheter* skapas enligt Shier (2001). Att socialarbetarna använder så många olika metoder i arbetet med barnsamtal tyder även på att de tar barns delaktighet på allvar och att det är deras ansvar att skapa möjligheter för att ta tillvara barns kompetens. Detta är en del i det Halldén (2007) menar är att inta ett psykosocialt perspektiv. Att ha ett psykosocialt perspektiv innebär att förstå att barns förmågor att uttrycka sig beror på mognad och att barns kompetens ändå kan tas tillvara på om omgivningen förhåller sig på ett sådant sätt så att det är möjligt. Vissa av intervjupersonerna beskriver att det kan krävas alternativa sätt att tillvarata barns kompetens hos barn som tycker att det känns jobbigt att prata. Ett sätt att göra detta är att beskriva olika känslor för barnet så att hen kan uttrycka om hen känner igen sig i det socialarbetaren beskriver eller att ha nedskrivna alternativ som barnet kan peka på för att svara. För barn som inte har något talat språk nämner ett par intervjupersoner att de kan använda sig av observationer av barnet tillsammans med en förälder under ett samtal som ett sätt att se hur barnet mår. Här blir det tydligt att barn oavsett ålder och mognad kan ses som kompetenta och göras delaktiga i samtal så länge kunskap om rätt metoder finns.

7.3 Vuxna har sista ordet

I denna del av resultatet presenteras att socialarbetarnas syn på barn och barns delaktighet kan medföra både hinder och möjligheter för barns delaktighet. Genom att

se barn som kompetenta med rätt att få komma till tals och få information skapas möjligheter för samtal med barn. Det finns dock begränsningar i barns delaktighet, nämligen att vuxna har makten att ta beslut som inte alltid stämmer överens med barns vilja. Vuxnas ansvar grundar sig i en syn på barn som i behov av skydd, vilket kan förstås som hinder för barns delaktighet.

7.3.1 Barns rättigheter och kompetens

I flera intervjuer resonerar socialarbetarna om att barns delaktighet är en självklarhet. Intervjupersonerna beskriver att det vore konstigt om barn inte var delaktiga i utredningar eller behandlingar eftersom ärendet är aktuellt på grund av att det finns behov av förändringar i barnets liv. Det är alltså nödvändigt att barnet får berätta om sina erfarenheter och ha önskemål om hur framtiden ska se ut och en socialarbetare beskriver det som katastrofalt att det finns socialarbetare som inte alltid träffar barn. Majoriteten av socialarbetarna understryker dessutom flera gånger under intervjuerna att det är barnets rättighet att få komma till tals. För att tillgodose den rättigheten menar de att det krävs att de som professionella skapar möjligheter för att barnen ska bli delaktiga, exempelvis genom samtal.

Intervjupersonerna nämner återkommande att vuxna borde lyssna mycket mer på barn eftersom de har mycket bra att säga. En socialarbetare menar att om vuxna inte lyssnar på barn kan det innebära en risk i form av att inte kunna ge barn rätt stöd och skydd. Barnets ord beskrivs även kunna bidra till ökad motivation till förändring hos föräldrarna. I citatet nedan beskriver Intervjuperson 4 vad barns delaktighet kan leda till.

Skillnaden mellan att bli fortsatt utsatt och att få det bra, få rätt stöd, få hjälp att komma ifrån situationen som är väldigt, väldigt utsatt. Det är en enorm skillnad, det kan barn bidra med, med sina berättelser, det betyder allt. Så kan jag förmå ett barn att berätta om nånting här så är det ju början på nånting som jag hoppas kunna vara ett stöd för barnet att få en bättre situation.

Intervjuperson 4

Citatet ovan visar att intervjuperson 4 ser på barn som kompetenta aktörer med kunskap om vad de behöver i sina liv. Samma synsätt speglas i citatet nedan.

Vad barnen kan bidra med jättemycket, helt fantastiska saker, barnen är typ dom klokaste (...) Jag har ju fyllt hela tavlan med förslag från barn som är helt fantastiska och som egentligen typ löser problemet hemma bara att dom har fått möjlighet att säga det på det sättet som dom vill. (...) Dom har många bra förslag och dom kan säga väldigt mycket, dom har kloka idéer barn och det blir väldigt kraft när barn säger nånting i att kunna göra förändringsarbete.

Intervjuperson 3

I båda citaten ovan framgår att socialarbetarna ser att barn kan vara med och påverka sina liv. Detta är kännetecknen på den nya barndomssociologin enligt Prout och James (2003). Att barn är med och förändrar sina liv visar att barn är kompetenta och att det är värdefullt att lyssna på deras åsikter (Prout & James 2003; Halldén 2007). I socialarbetarnas beskrivningar av deras arbetssätt kan vi se att synsättet på barn som kompetenta påverkar både hur de utformar och genomför sitt arbete. Vi kan alltså förstå att barns rätt att komma till tals inte bara är viktigt i teori och riktlinjer för våra intervjupersoner, utan att det faktiskt förverkligas i deras dagliga arbete. Detta står i kontrast till vad Erikssons (2012) studie visar om att barn inte görs delaktiga på det sätt som beskrivs i lag och riktlinjer.

7.3.2 Vuxna vet bäst

Trots att barn ses som kompetenta aktörer av intervjupersonerna framkommer också att de menar att barn inte alltid är eller bör vara med och fatta beslut kring vad som ska hända i deras liv framöver. Detta legitimeras av socialarbetarna genom förklaringar om att vuxna har ett mer utvecklat konsekvenstänk än barn och därmed behöver vara klokare och tänka mer långsiktigt. De menar att barnet inte alltid kan se vad som blir bäst i längden och att besluten som tas därför inte alltid går i linje med vad barnet vill. Intervjupersonerna menar dock att barnen fortfarande är delaktiga, då delaktigheten i dessa fall innebär att barnen får veta att deras synpunkter har lyssnats på och att de får information om varför vissa beslut har tagits. Att informera barn om varför beslut tas beskrivs som extra viktig när beslut inte stämmer överens med barnets önskemål, för att barnet ska förstå varför situationen behöver lösas på ett sätt som barnet inte kan påverka. Genom att vara tydlig med att barnets vilja ändå har tagits hänsyn till, menar intervjupersonerna att barnet kan känna att hens berättelse har tagits på allvar.

Men barnet säger 'men jag vill inte flytta', då behöver ju vi vara liksom lite klokare än barnet, lite större och klokare på nåt sätt och ta beslut som skyddar barnet från att bli mer utsatt. Barn kan ju inte alltid se liksom vad som blir bäst för mig.

Intervjuperson 1

Intervjuperson 1 beskriver att barn inte alltid vet vad som är bäst för dem och att vuxna behöver använda sin kompetens för att avgöra vad som blir bäst för barnet. Vi kan alltså förstå att barns delaktighet i vissa fall ska begränsas i förhållande till beslut. Intervjuperson 1 grundar detta på att vuxna har ett ansvar att skydda barn från att bli utsatta. Vi kan alltså urskilja att vikten av barns behov av skydd värderas högre än delaktigheten. Detta står i kontrast till det Halldén (2007) menar är en del av synen på barn som kompetenta, nämligen att barn kan ha kunskap om vad de behöver i sina liv. Det kan dock förklaras genom Prout och James (2003) resonemang om att barn kan ses som kompetenta aktörer samtidigt som att vuxna har och kommer fortsätta ha en

stor påverkan på barns liv. De tar upp just barnavårdsutredningar som ett exempel på ett sådant sammanhang, där nästan enbart vuxna är med och påverkar hur barns liv ska se ut.

Intervjupersonerna menar alltså att barnets röst ska finnas i alla bedömningar och att barns ord ska tas på allvar men att detta inte innebär att barn nödvändigtvis ska vara delaktig i beslutsfattande. Att barn utesluts från beslutsfattande går att diskutera i förhållande till Shiers (2001) delaktighetsmodell. Nivå fyra och fem i Shiers (2001) modell innebär att barn ska involveras i beslutsfattande processer respektive att barn ska dela makt och ansvar över beslut med vuxna. Att barn ska involveras i beslutsfattande processer innebär inte endast att barns åsikter ska tas hänsyn till i beslutsfattande, utan att barn faktiskt ska vara närvarande när besluten fattas och att de ska kunna påverka hur besluten ser ut. Resultatet i detta undertema visar socialarbetarna inte arbetar på de sätt som nivå fyra och fem innebär enligt Shier (2001). Utifrån socialarbetarnas resonemang kan en tolkning vara att det inte vore lämpligt att barn är delaktiga på nivå fyra eller fem. Dessa nivåer är inte inkluderade i barnkonventionen och det är möjligt att det krävs en större förändring i tankesätt för att dessa nivåer kan komma till stånd.

7.3.3 Barn i behov av skydd från press och ansvar

Att barn inte görs delaktiga i beslutsfattande förklaras även genom resonemang om att barn inte är ansvariga för sitt välmående, utan att det är vuxnas ansvar.

Intervjupersonerna uttrycker att det är viktigt att barn vet att de aldrig har en skyldighet att komma med information och att de alltid kan tacka nej till att delta i samtal. Socialarbetarna beskriver att de kan behöva locka och motivera barn till att prata men att de även behöver skydda barn från att känna press eller tvång att delta i samtal.

En intervjuperson som arbetar med stöd och behandling menar att det behövs ett aktivt reflekterande över om barnsamtal alltid är till nytta och att det därför krävs en försiktighet kring att ha samtal med barn. Denna försiktighet kopplas till att det är

föräldrarna som ska ta ansvar för att förändringar ska ske inom familjen. Intervjupersonen menar att detta är en del av att ha ett barnperspektiv, där hon som professionell värnar om barns välmående:

Och sen så ska man ju överväga nyttan med barnsamtal så det verkligen blir en bra insats och det tror jag många familjebehandlare (...) absolut gör på ett bra sätt. Men man ska inte bara tänka liksom att barnsamtal i sig, att man har det bara för att det skulle kunna vara bra i sig, utan det måste finnas en bedömning och ett tänk kring varför man har det.

Intervjuperson 2

Utifrån citatet ovan kan vi förstå att Intervjuperson 2 menar att ett sätt att skydda barn från olämpligt ansvar är att inte se det som självklart att barn ska ges möjlighet att delta i samtal. De andra intervjupersonerna menar till skillnad från detta att barn alltid ska ges möjlighet att delta i samtal och att detta inte behöver innebära att barnet hålls ansvarig. De menar att det är *hur* en socialarbetare möter barn i samtal som blir viktigt för att skydda barnet.

Eriksson (2012) menar att socialarbetare konstruerar barn som antingen kompetenta eller i behov av skydd och att barn som betraktas som i behov av skydd kan begränsas i sitt aktörskap. Detta går i linje med hur Intervjuperson 2 resonerar kring att barn behöver skyddas, och därmed begränsas, från delaktighet eftersom att samtal kan innebära att barn görs ansvariga för sin situation. Utgångspunkten i hennes arbete är förhålla sig varsamt angående att ha samtal med barn. Vi upplever att detta kan innebära en risk för att barns rättighet att komma till tals inte tillgodoses. Vi ifrågasätter även om det hon uttrycker går i linje med vad Socialstyrelsen (2018) skriver om att det krävs noga övervägande för att samtal med barn *inte* ska erbjudas.

Övriga intervjupersoner ser det som en självklarhet att erbjuda barn samtal. Eftersom de intervjupersonerna kopplar denna självklarhet till barns rättighet att komma till tals, anser vi att de har ett barnrättsperspektiv (Socialstyrelsen 2016). Eydal och Satka (2006) menar att synen på barn som rättighetsbärare går i linje med synen på barn

som sociala aktörer. Majoriteten av socialarbetarna ger alltså uttryck för att de har en syn på barn som kompetenta aktörer med rätt att komma till tals. De menar dock också att barn kan vara i behov av vuxnas skydd för att inte pressas till att delta i samtal. Synen på att barn är i behov av vuxnas skydd och synen på barn som kompetenta behöver alltså inte stå i motsats till varandra, utan går parallellt i socialarbetarnas resonemang.

7.4 Yttre påverkansfaktorer för samtal med barn

I sista temat presenteras ytterligare hinder och möjligheter som finns för att göra barn delaktiga genom samtal. I detta tema beskrivs de omständigheter som ligger utanför både barnet och samtalet. De yttre omständigheterna som beskrivs finns dels i organisationen och dels i barnets föräldrar.

7.4.1 Tid och fysisk miljö

Intervjupersonerna lyfter många organisatoriska omständigheter som kan påverka samtal med barn. De beskriver att tillräckliga resurser är en förutsättning för att kunna göra barn delaktiga och att brist på resurser bidrar till hinder i arbetet. En aspekt som kan påverka arbetet med att göra barn delaktiga genom samtal är den fysiska miljön på arbetsplatsen. Intervjupersonerna berättar att olika typer av material behövs i arbetet med barnsamtal:

Utrustade rum skulle jag vilja ha. Rum som är barnvänligt där det finns möjlighet att ha material. Det kan vara leksaker, papper, pennor och alla de här sakerna som vi har i våra metoder. Möbler som är bättre barnanpassade också anpassade utifrån vilken sorts samtal det här kommer att vara.

Intervjuperson 4

Citatet ovan visar hur viktigt det kan vara att ha både rätt material och tillgång till lämpliga rum att ha barnsamtal i. Utöver att vara barnanpassade beskriver

intervjupersonerna att det vore bra att ha tillgång till två rum i anslutning till varandra för att kunna ha samtal med barn i ena rummet och att föräldrarna är i det andra.

Andra hinder för att göra barn delaktiga genom samtal som nämns är stress, tidsbrist och många ärenden per socialarbetare vilket gör att socialarbetarna inte alltid hinner träffa barn i den utsträckning som de önskar. Intervjupersonerna berättar att vissa barn behöver mer tid för att känna sig trygga i att berätta om sina erfarenheter och att tidsbrist därmed kan innebära ett hinder för att tillgodose barnets rätt att komma till tals. Mängden samtal socialarbetarna kan ha med barn beskrivs som olika många beroende på om intervjupersonen arbetar med myndighetsutövning eller stöd och behandling. Socialarbetarna som arbetar med myndighetsutövning har en begränsad möjlighet att ha flera samtal, och menar att ett till tre samtal är vanligt.

Socialarbetarna som arbetar med stöd och behandling har vanligtvis möjlighet att ha flera samtal med barn, eftersom stödkontakter kan pågå under en längre tid. En intervjuperson som arbetar med myndighetsutövning uttrycker att hon inte tycker att endast ett eller några få samtal räcker, men att detta är en inarbetad rutin på arbetsplatsen vilket gör det svårt att förändra.

Utifrån resultatet presenterat ovan blir Shiers (2001) resonemang om *möjligheter* för barns delaktighet relevant. Enligt Shier (2001) innebär möjligheter att organisationen eller enskilda anställda gör det genomförbart att arbeta på ett visst sätt. Shier (2001) nämner, liksom intervjupersonerna, specifikt tid och tillgång till bra platser för barnsamtal som förutsättningar för barns delaktighet. Att ha tillgång till bra platser för samtal med barn pratar intervjuperson 4 om i citatet ovan. Trots att hon önskar att de hade tillgång till bättre barnanpassade lokaler på arbetsplatsen är det tydligt i hennes utsagor att de ändå har barnsamtal. Det går alltså att förstå att det är möjligt att ha barnsamtal även med dåligt anpassade lokaler, men att bättre anpassade lokaler hade varit en hjälp i arbetet. Även brist på tid kan förstås som ett hinder för att möjliggöra barns delaktighet. Brist på tid behöver inte innebära att barn inte ges någon möjlighet att komma till tals, men utifrån att vissa barn kan behöva mycket tid för att känna sig bekväma att prata är det inte säkert att den tid som finns räcker.

7.4.2 Föräldrar kan underlätta och försvåra samtal

Ytterligare en faktor som beskrivs kunna påverka hur barnet kan göras delaktigt i och genom samtal är föräldrarna. Flera av intervjupersonerna beskriver att det är hjälpsamt att ha ett tätt samarbete med föräldrarna som därigenom får information om vad samtalen med barnet kommer att handla om. Om samarbetet fungerar kan föräldrarna vara en hjälpande resurs i att göra barnet delaktigt. Socialarbetarna menar till exempel att föräldrarna kan förbereda barnet inför samtal genom att motivera och därmed ge barnet mandat att berätta om sina upplevelser för socialarbetaren. Dessutom beskrivs att föräldrarna kan vara en hjälp i relationsskapandet mellan socialarbetaren och barnet. Föräldrar kan exempelvis berätta för socialarbetaren vad barnet gillar, vilket socialarbetaren sedan kan använda sig av i samtal med barnet. Det nämns även att föräldrar kan underlätta barns delaktighet i samtal genom att finnas i rummet under samtalet och på så vis vara en trygghet.

Föräldrar kan alltså användas på många sätt för att underlätta barns delaktighet. Detta kan förstås som ett sätt för omgivningen att tillvarata barns kompetens vilket är en del av Halldéns (2007) psykosociala perspektiv. Att samarbeta med föräldrarna kan alltså förstås som ett sätt att se barn som kompetenta och samtidigt förstå att vuxna runt barnet behöver skapa möjligheter för kompetensen att komma till sin rätt.

I flera intervjuer lyfts dock att föräldrar även kan utgöra ett hinder för barnets delaktighet. En intervjuperson säger att föräldrar kan hindra barn att prata fritt i samtal genom att säga till barnet att hen inte ska berätta om sina upplevelser av exempelvis våld. För att barnets ska kunna prata fritt menar socialarbetarna att det är viktigt att ha enskilda samtal med barnet. De menar att barn ofta vill vara lojala mot sina föräldrar och att det därför kan vara svårt att berätta om vad som hänt när föräldrarna är i rummet. När föräldrar inte vill att deras barn ska ha enskilda samtal med socialarbetarna innebär det alltså att barnet inte kan komma till tals, utifrån att de eventuellt inte kan tala fritt med föräldern i rummet:

Jag har varit med om att barn har uppträtt som att de behöver be om lov för att få säga nånting i rummet och då har jag det tolkat det som händer i rummet, barn söker kontakt med sin förälder innan de svarar för att sen svara. Och det är ju ingenting som vi gör nånting åt i rummet men det är ett observandum.

Intervjuperson 4

I citatet ovan blir det tydligt att barnet påverkas av föräldern i samtalet genom att barnet söker förälderns godkännande för att berätta om sina upplevelser.

Intervjuperson 4 säger att hon reagerar på detta men att hon inte agerar på det i stunden. Situationen i citatet visar på ett exempel när enskilt samtal med barnet eventuellt hade varit nödvändigt. Möjligheten att ha enskilda samtal med barn skiljer sig mellan de olika enheterna som intervjupersonerna arbetar på. Socialarbetarna som arbetar med myndighetsutövning beskriver att de alltid erbjuder barn enskilda samtal och att de har rätt att ha enskilda samtal med barn utan föräldrarnas samtycke.

Socialarbetarna som arbetar med behandling är, till skillnad från socialarbetare som arbetar med myndighetsutövning, beroende av att föräldrarna samtycker till att barnet ska delta i samtal, enskilda eller tillsammans med föräldern.

Utifrån tidigare resonemang utifrån Halldén (2007) kan föräldrarna här förstås som att de motverkar att barnets kompetens tillvaratas. Om föräldrarna inte samtycker till att barnet ska delta i samtal i behandling spelar det ingen roll hur många lämpliga metoder socialarbetarna har för att prata med barnet, barnet kommer ändå inte komma till tals. Att föräldrar kan utgöra ett hinder i arbetet med att göra barn delaktiga återkommer i tidigare forskning på området (Pölkki et al. 2012; Seim & Slettebø 2017). Bijleveld et al. (2015) lyfter, precis som socialarbetarna i denna studie, att barn är lojala mot sina föräldrar kan påverka att barnet inte känner sig fritt att berätta om sina erfarenheter.

7.5 Avslutande analys

I analysen som gjorts löpande i resultatet passade det inte, på grund av temanas uppdelning, att utveckla ett par av de analytiska slutsatser som dragits. En av dem handlar om Avbys (2015) olika kunskapstyper. Resultatet och analysen ovan visar att socialarbetarna använder sig av både *erfarenhetsbaserad* och *forskningsbaserad* kunskap. Eftersom resultaten presenteras på ett sätt som gör att de olika kunskapstyperna särskiljs blir det viktigt att lyfta att socialarbetarna beskriver att kunskapstyperna i många fall sammanflätas. De förklarar att de i sitt arbete använder sig av forskningsbaserad kunskap vilken de för in i det praktiska arbetet med hjälp av erfarenhetsbaserad kunskap. Utifrån socialarbetarnas beskrivningar kan vi förstå det som Avby (2015) menar, nämligen att de två kunskapstyperna inte alltid går att separera från varandra.

Vi kan också se att socialarbetarnas syn på barn som kompetenta aktörer och rättighetsbärare ofta medför en vilja att skapa möjligheter för barn att komma till tals. Utifrån detta kan vi se att synen på barn (se James & Prout 2003; Halldén 2007) och hur socialarbetare arbetar för att möjliggöra barns delaktighet (se Shier 2001) är tätt sammankopplade. I vårt resultat synliggörs detta genom att socialarbetarna uttrycker en vilja att skapa fler möjligheter för barn att komma till tals eftersom att de värderar barns rätt till delaktighet högt. Socialarbetarna uttrycker även att de är redo att förändra sitt arbetssätt för att tillvarata barns kompetens.

En annan analytisk slutsats handlar om Shiers (2001) fjärde och femte nivå och nämns endast kortfattat i avsnitt 7.3.2. Resultatet i avsnitt 7.3 visar att socialarbetarnas beskrivningar av barns delaktighet stannar på nivå tre. I och med detta uteblir flera vinster för barnet enligt Shier (2001). Han menar att om barn görs delaktiga även i beslutsfattande processer kan insatserna matchas bättre till barns behov och barn kan få ökad självkänsla. Detta skulle innebära ett sätt att skydda barn som inte innebär att deras delaktighet begränsas. Dessutom skulle barns rätt att komma till tals kunna förstärkas ytterligare. Därmed hade också barn setts som

fullvärdiga medborgare och kompetenta aktörer på samma sätt som vuxna. Frågan är dock om detta vore önskvärt. Shier (2001) resonerar kring att riskbedömningar hade behövt göras för att det inte skulle bli en börda för barn att göras delaktiga i beslutsfattande processer. Intressant blir hur dessa riskbedömningar skulle gå till i praktiken och om denna typ av delaktighet är lämplig för barn, eftersom den varken uttrycks i barnkonventionen eller svensk lag. Om det handlar om att inta ett barnperspektiv eller att vuxna inte är redo att dela med sig av sin makt att fatta beslut får framtiden utvisa.

8. Slutsatser och avslutande diskussion

I detta avsnitt kommer slutsatser i förhållande till syfte och frågeställningar att presenteras. Med denna studie ville vi förstå vilka olika faktorer som kan påverka om och på vilket sätt barn görs delaktiga i samtal. Vi ville även lyfta socialarbetares beskrivning av deras praktiska tillvägagångssätt för att möjliggöra barns delaktighet i samtal. För att undersöka detta intervjuades sex socialarbetare som arbetar med barn. Socialarbetarnas utsagor har sedan analyserats med hjälp av Shiers (2010) delaktighetsmodell, barn som kompetenta aktörer som teoretiskt begrepp samt kunskapsstyper utifrån Avby (2015).

8.1 Slutsatser

Vår första frågeställning är: Vilka möjligheter och hinder finns i arbetet med att göra barn delaktiga i samtal? Vad är dessa kopplade till? Den allra största delen av vårt resultat behandlar denna frågeställning. Möjligheter och hinder kopplas i resultatet till faktorer som organisatoriska resurser och föräldrar. Dessa kringliggande faktorer kan fungera som möjligheter eller hinder i arbetet med att låta barn komma till tals. Resultat i denna studie är väldigt likt det som den tidigare forskningen visar, presenterad i avsnitt 3.2 och delar av avsnitt 3.5. Forskningen visar bland annat att tidsbrist är ett hinder för att ha samtal med barn och att platsen för samtalen spelar roll (Pölkki et al. 2012; Bijleveld et al. 2015; Seim & Slettebø 2017). Att våra resultat stämmer överens med forskning från Finland och Norge (Pölkki et al. 2012; Seim & Slettebø 2017) är väntat eftersom det finns övergripande likheter i svenska och andra nordiska välfärdssystem. Det är intressant att se att även internationell forskning utanför Norden (Bijleveld et al. 2015) visar på liknande resultat trots att välfärdssystemen och förutsättningar kan se olika ut i olika länder. Utifrån detta kan vi förstå att erfarenheter som socialarbetarna i denna studie ger uttryck för, inte är isolerade till endast den kontexten vi har undersökt. Eftersom vår studie är kvalitativ gör vi inget anspråk på att generalisera vårt resultat, men att det stämmer överens

med mycket tidigare forskning visar på ett mönster i vilka hinder som finns i det sociala arbetet med att göra barn delaktiga.

Även hur barnet är, vad barnet kan och vad barnet har varit med om är faktorer som kan påverka *om* samtal med barn kan äga rum och *hur* dessa samtal utformas för att möjliggöra att barn kommer till tals. I resultatet går det att urskilja att socialarbetarna har en syn på barn som kompetenta aktörer som har rätt att komma till tals. I de fall barn behöver vuxnas skydd innebär detta inte att barn konstrueras som mindre kompetenta. Både svensk och internationell tidigare forskning (se avsnitt 3.1) som berör detta visar att barn som positioneras som sårbara och i behov av skydd görs mindre delaktiga och ses som mindre kompetenta (Eriksson 2012; Bijleveld et al. 2015). Resultatet i denna studie visar i motsättning till detta att synen på barn som kompetenta respektive i behov av skydd inte behöver ställas mot varandra utan att de existera parallellt. Vi anser att denna mer komplexa syn på barn och deras rätt till delaktighet stärker synen på barn som rättighetsbärare men också tar hänsyn till barns behov av omgivningens stöd och anpassning. Synsättet på barns delaktighet som socialarbetarna i den här studien ger uttryck för stämmer överens med det som finns i SoL (SFS 2001:453) och riktlinjer för socialt arbete med barn (Socialstyrelsen 2016; Socialstyrelsen 2018).

Vår andra frågeställning är: Vilken typ av kunskap använder sig socialarbetarna av när de fattar beslut kring om och hur barn ska göras delaktiga i och genom samtal? I resultatet kan vi se att socialarbetarna som intervjuats använder sig av både *erfarenhetsbaserad och forskningsbaserad kunskap*. Flera intervjupersoner lyfter att metoder och utbildningar är hjälpsamma i arbetet med barns delaktighet men att egen och andras erfarenhet är av större vikt. Resultatet går alltså i linje med den tidigare forskning som presenterats i avsnitt 3.3 som visar att erfarenhetsbaserad kunskap är den kunskapsstyp som framhålls som viktigast av socialarbetare (Bergmark & Lundström 2000; Avby et al. 2017). Genomgående i resultatet kan vi se att socialarbetarna i studien använder sig av sin erfarenhet och relevant utbildning men att det är först i mötet med det enskilda barnet som all kunskap blir verksam och

deras kompetens används för att anpassa samtal efter de behov som finns. Vi ser att socialarbetarna i den här studien alltså arbetar efter det Socialstyrelsen (2016) skriver om att vetenskaplig kunskap endast blir användbar när den används tillsammans med kompetens och beaktande av klientens situation. Eftersom vi endast har svensk forskning i förhållande till vilken kunskap som används i socialt arbete är det inte särskilt förvånande att vårt resultat går i linje med denna.

Vår tredje frågeställning är: Hur går socialarbetarna tillväga i samtal med barn för att möjliggöra barnets delaktighet? Resultatet visar att socialarbetarna använder många olika tekniker i samtal med barn. Teknikerna handlar om att bemöta barnet på ett bra sätt och skapa relation för att barnet ska känna sig bekvämt nog att prata. De beskriver även att de använder sig av olika metoder för att underlätta för barnet att komma till tals. Vi kan i studiens resultat uppfatta att materiella ting som pennor och papper, whiteboard och leksaker är en hjälp i det praktiska arbetet.

Detta går i linje med mycket av den tidigare forskningen som presenteras i avsnitt 3.4 där både svensk och internationell forskning visar att relationsskapandet och bemötande är viktigt samt att det finns en mängd olika metoder för att möjliggöra barns delaktighet i samtal (Leira 2002a; Eriksson & Näsman 2012; Handley & Doyle 2014). Att vårt resultat liknar både svenska och internationella studier angående att relationsskapande är viktigt är inte förvånande eftersom mänskliga relationer inte påverkas av att välfärdssystem, lagar och riktlinjer ser olika ut i olika länder. Att olika tekniker för samtal med barn återkommer i vårt resultat och i tidigare svensk forskning går delvis att förstå utifrån att Socialstyrelsen (2018) har konkreta tips på aktiviteter som kan underlätta att ha samtal med barn.

8.2 Diskussion

1 januari 2020 blir barnkonventionen lag i Sverige. En av socialarbetarna i studien uttryckte att hon såg att detta kan innebära en möjlighet att stärka barns rätt till delaktighet. Hon frågade sig dock vems ansvar det kommer vara att se till att en förändring kommer till stånd. Eftersom Sverige har ratificerat barnkonventionen ska

den följas redan nu, dock innebär att den blir lag att statusen höjs och att barns rättigheter får större betydelse i beslut av både domstol och myndigheter (Ödquist Drackner 2018). Vi menar att detta skapar ett viktigt tillfälle för forskare att följa upp studier kring barns delaktighet för att se om det förändras i och med att barnkonvention blir lag. Vidare blir det intressant att se om det sker övergripande samhälleliga förändringar för att implementera lagen eller om det blir upp till enskilda organisationer och anställda att implementera barnkonventionen i praktiken. I och med att tidigare forskning visar att socialarbetare har både hög ärendemängd och tidskrävande administrativa uppgifter (Bijleveld et al. 2015) anser vi att det vore problematiskt att anta att enskilda socialarbetare ska ha tid att utveckla sitt arbete för att uppfylla de nya krav som lagen ställer. Det blir även intressant att se om barnkonventionen kommer att användas på ett nytt sätt i socialt arbete och om det kommer innebära en skillnad för hur barn upplever sin delaktighet.

Flera som tidigare forskat på barns delaktighet (Näsman & Eriksson 2008; Heimer et al. 2018; Hultman et al. 2019) diskuterar att synen på barn som rättighetsbärare och synen på barn som i behov av skydd kan existera samtidigt och inte behöver stå i motsättning till varandra. Dessutom resonerar de kring att delaktighet är en del av att ha ett skyddsperspektiv, eftersom barnets möjligheter att delta och berätta om sina upplevelser kan bidra till återhämtning och självförtroende hos barnet. Vi reagerade tidigt under uppsatsens gång på att det sällan nämns att delaktighet kan innebära ett skydd för barn, i varken forskning eller praktiskt socialt arbete. Vi önskar att framtida forskning kommer att fokusera på hur barns delaktighet kan utgöra ett skydd och att det framöver även ska ses som en självklarhet i det praktiska sociala arbetet.

Referenslista

Avby, Gunilla (2015) *Evidence in practice: On knowledge use and learning in social work*. Diss., Linköpings universitet.

Avby, Gunilla, Per Nilsen, & Per-Erik Ellström (2017) Knowledge use and learning in everyday social work practice: a study in child investigation work. *Child and Family Social Work*, 22: 51–61.

Bergmark, Åke & Tommy Lundström (2000). Kunskaper och kunskapssyn. Om socialarbetare inom socialtjänsten. *Socionomens forsknings supplement*, 12: 2–16.

Berrick, Jill Duerr, Jonathan Dickens, Tarja Pösö & Marit Skivenes (2015) Children's involvement in care order decision-making: A cross-country analysis. *Child Abuse and Neglect*, 49: 128–141.

van Bijleveld, Ganna G., Christine W. M. Dedding & Joske F. G. Bunders-Aelen (2015) Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Child and Family Social Work*, 20 (2): 129–138.

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.

Eriksson, Maria (2012) Participation for children exposed to domestic violence? Social workers' approaches and children's strategies. *European Journal of Social Work*, 15 (2): 205–221.

Eriksson, Maria & Elisabet Näsman (2008) Participation in family law proceedings for children whose father is violent to their mother. *Childhood*, 15 (2): 259–275.

Eriksson, Maria och Elisabet Näsman (2012) Interviews with Children Exposed to Violence. *Children and Society*, 26 (1): 63–73.

Eydal, Björk Gudny & Mirja Satka (2006) Social work and Nordic welfare policies for children—present challenges in the light of the past. *European Journal of Social Work*, 9 (3): 305–322.

Halldén, Gunilla (2007) Barndomssociologi och möjligheten av ett psykosocialt perspektiv. I: Halldén, Gunilla (red.) *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlsson

Handley, Gill & Celia Doyle (2014) Ascertaining the wishes and feelings of young children: social workers' perspectives on skills and training. *Child and Family Social Work*, 19: 443–454.

Heimer, Maria, Elisabet Näsman & Joakim Palme (2018) Vulnerable children's rights to participation, protection, and provision: The process of defining the problem in Swedish child and family welfare. *Child and Family Social Work*, 23 (2): 316–323.

Hultman, Elin, Staffan Höjer & Monica Larsson (2019) Age limits for participation in child protection court proceedings in Sweden. *Child and Family Social Work*, 1–9

- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Leira, Halldis K. (2002a) Course in child and youth rights - A model of group intervention with children and young people who have experienced violence in the family I: Eriksson, Maria, Aili Nenola & Marika Muhonen Nilsen (red.) *Gender and Violence in the Nordic Countries. Report from a conference in Køge, Denmark*. København: Nordisk ministerråd.
- Leira, Halldis K. (2002b) From Tabooed Trauma to Affirmation and Recognition: An Explanatory Model to Understand and Work with Children Who Have Experienced Violence in the Family I: Eriksson, Maria, Aili Nenola & Marika Muhonen Nilsen (red.) *Gender and Violence in the Nordic Countries. Report from a conference in Køge, Denmark*. København: Nordisk ministerråd.
- Nygren, Lennart (2012) Risken finns, finns nyttan? Etikprövningsnämnderna och den kvalitativa forskningen. I: Kalman, Hildur & Veronica Lövgren (red.) *Etiska dilemman: forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups
- Pölkki, Pirjo, Riitta Vornanen, Merja Pursiainen & Marjo Riikonen (2012) Children's Participation in Child-protection Processes as Experienced by Foster Children and Social Workers. *Child Care in Practice*, 18 (2): 107–125.
- Prop. 1996/97:124. *Ändring i socialtjänstlagen*.
- Rasmusson, Bodil, Ulf Hyvonen, Lennart Nygren & Evelyn Khoo (2010) Child-centered social work practice - three unique meanings in the context of looking after children and the assessment framework in Australia, Canada and Sweden. *Child and Youth Services Review*, 32 (3): 452–459.
- Seim, Sissel & Tor Slettebø (2017). Challenges of participation in child welfare. *European Journal of Social Work*, 20 (6): 882–893.
- SFS 1949:381 *Föräldrabalk*.
- SFS 2001:453 *Socialtjänstlagen*.
- Shier, Harry (2001) Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children and Society*, 15 (2): 107–117.
- Skoog, Victoria, Evelyn Khoo & Lennart Nygren (2015). Disconnection and Dislocation: Relationships and Belonging in Unstable Foster and Institutional Care. *The British Journal of Social Work*, 45 (6): 1888–1904.
- Socialstyrelsen (2019) *Barns behov i centrum*.
[<https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/barn-och-unga/barns-behov-i-centrum/> Hämtat 2019-11-22]
- Socialstyrelsen (2018) *Att samtala med barn*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2016) *Utreda barn och unga*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Svendsen, Tore (2016) *Den sociala barnvården i Stockholm - behov, utredningar, insatser, uppföljning och brukardeltaktighet 2013–2015*. Stockholm: FoU-Nordväst.

UNICEF (2019) *Barnkonventionen*

[<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#hela-texten> Hämtat 2019-11-21].

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vis, Svein Arild, Amy Holtan & Nigel Thomas (2012) Obstacles for child participation in care and protection cases—Why Norwegian social workers find it difficult. *Child Abuse Review*, 21 (1): 7–23.

Ödquist Drackner, Karin (2018) *Barnkonventionen blir svensk lag 2020!*

[<https://blog.unicef.se/2018/06/13/barnkonventionen-blir-lag/> Hämtat: 2019-11-26]

Bilaga 1 - Informationsbrev

Hej!

Vi heter Adina Jackson och Isabelle Rosander och vi är studenter på socionomprogrammet vid Göteborgs Universitet. Vi läser termin 6 och skriver nu vår kandidatuppsats. Med detta informationsbrev vill vi ge dig information om vad uppsatsen kommer att handla om samt information kring intervjuerna.

Syftet med studien är att undersöka hur man arbetar med barns delaktighet i socialt arbete. Vi är alltså nyfikna på vad du som socialarbetare gör när du träffar barn i ditt arbete, exempelvis hur möten och samtal brukar gå till. Vi är även intresserade av att höra hur du generellt sett tänker kring barns delaktighet inom socialt arbete.

Vi söker alltså personer som arbetar inom socialt arbete som vill delta i vår studie! Intervjun behöver utföras under vecka 44 eller vecka 45. Intervjun kan utföras antingen på din arbetsplats eller i ett avskilt rum på universitetet. Vi räknar med att intervjun kommer att vara ungefär en timme lång och vi kommer båda att närvara.

I vår uppsats och under intervjun kommer vi att utgå från Vetenskapsrådets etiska riktlinjer. Detta innebär att ditt deltagande i intervjun är helt frivilligt, att du kan när som helst avsluta ditt deltagande utan att uppge anledning och att du även kan välja att dra tillbaka ditt samtycke efter intervjun. Vidare kommer vi att behandla dina personliga uppgifter med stor varsamhet samt aidentifiera dina svar i intervjun i största möjliga mån. Vi kommer att göra en ljudinspelning under intervjun, detta material kommer sedan att raderas när uppsatsen blivit godkänd. Vid intervjutillfället kommer du att få denna information skriftligt och vi kommer även be dig att skriva under att du tagit del av informationen och samtycker till deltagande i studien.

Är du intresserad av att delta i vår studie? Hör gärna av dig till oss på:

Adina Jackson: xxxxx@student.gu.se

Isabelle Rosander: xxxxx@student.gu.se

Du kan även nå vår handledare Elin Hultman på:
xxxxx@socwork.gu.se

Vi hoppas att du vill delta i vår studie!

Med vänliga hälsningar

Isabelle Rosander och Adina Jackson

Bilaga 2 - Intervjuguide

Börja intervjun med att informera om samtycke, anonymitet och låt intervjupersonen skriva under.

Vi kommer under intervjun utgå från att vi inte förstår vad du menar vilket kommer göra att vi ställer många följdfrågor som kanske verkar självklara.

Intervjun kommer att fokusera på hur du arbetar med att göra barn delaktiga genom samtal. Vi kommer också att ställa frågor om hur du gör i samtal med barn.

Bakgrundsfrågor

- Vad har du för utbildning?
- Vad har du jobbat med tidigare?
- Vad jobbar du med idag?

Vad innebär delaktighet?

- Information (om vad) - att komma till tals - påverka
- Barn jämfört med vuxna
- Vad tänker du om att man ofta pratar om att barn ska göras delaktiga?

Vilken typ av samtal har du med barn?

- Metoder - strategier - tekniker
- Hur ofta har du samtal med barn?
- Enskilda samtal, fördelar och nackdelar

Varför har du samtal med barn?

- Fördelar med barnets delaktighet

Varför väljer du ibland att inte ha samtal med barn?

- Risk: Vad gör något till en risk?
- Skydd: Från vad, varför? Vad innebär det att skydda barnet?
- Skiljer det sig från barn till barn
- Ansvar och delaktighet

Vilka barn går att göra delaktiga genom samtal?

- Barnet: vilka barn litar man på, ljuger barn mer än vuxna?
- svåra - lätta - blyga barn
- Ålder - är det skillnad mellan små och stora barn

Samtalet - Kan du beskriva hur ett samtal med ett barn går till?

- Det fysiska rummet - hur gör du det barnvänligt?
- Samtalsteknik - vad pratar ni om, i vilken ordning, starta och avsluta samtal
- Planera samtal - får barnet vara med och bestämma?
- Lek, rita, måla

Vad behöver du för att du ska kunna få till ett samtal med barn?

Vad behöver du under samtalet för att göra barnet delaktigt?

Vilka hinder kan komma upp under samtalets gång?

- Barnets egenskaper
- Föräldrarna
- Kompetens

Vilka omständigheter kan göra att du inte kan ha samtal med barn?

- Organisatoriska: tid och rum, arbetsgrupp och ledning, kompetensutveckling
- Relationella: kollegiala attityder, relationen med barnet och föräldrar

Vad tar du hänsyn till när resonerar kring vad som är bäst för ett barn (i relation till samtal med barn)

Vad gör du när barnets vilja går emot vad du tänker är barnets bästa?

Är barnet expert på sin situation?

Kunskapsunderlag

När du resonerar kring om du ska ha ett samtal med barn eller inte, vad grundar du detta på?

När du tänker på hur du ska hålla ett samtal med barn, vad grundar du detta på?

- Teoretisk kunskap: metodstöd (vilka delar, hela?), teorier, utbildning, lag
- Praktisk kunskap: kollegial, erfarenhet, känsla
- Vad diskuterar du och dina kollegor, vad är svårt, vad är ni överens om?

Avslutande fråga

Forskning visar på att barn är mest delaktiga under de första samtalen i mottaget, sen mindre men ändå något delaktiga i utredning men knappt något i behandling/utförande - håller du med om att det är så?

Varför tror du att det är så?

Är det något annat du vill lägga till?

Bilaga 3 - Information- och samtyckesblad

Syftet med studien är att undersöka hur du arbetar med barns delaktighet i samtal. Vi är alltså nyfikna på vad du som socialarbetare gör när du träffar barn i ditt arbete och även hur du tänker kring att göra barn delaktiga i samtal.

Vi räknar med att intervjun kommer att vara ungefär en timme lång och vi kommer båda att närvara. I vår uppsats och under intervjun kommer vi att utgå från Vetenskapsrådets etiska riktlinjer. Detta innebär att ditt deltagande i intervjun är helt frivilligt, att du kan när som helst avsluta ditt deltagande utan att uppge anledning och att du även kan välja att dra tillbaka ditt samtycke efter intervjun. Vidare kommer vi att behandla dina personliga uppgifter med stor varsamhet samt aidentifiera dina svar i intervjun i största möjliga mån. Vi kommer att göra en ljudinspelning under intervjun, detta material kommer sedan att raderas när uppsatsen blivit godkänd.

Jag har läst ovanstående information och samtycker till deltagande i studien

Underskrift och namnförtydligande

Datum och ort
